

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Milan Rudolf

Prestiž povolání pohledem lounských učitelů

Prestige of the Profession in the Perspective of Teachers in Louny

Praha 2014

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

V první řadě bych na tomto místě rád poděkoval své přítelkyni Petře za podporu a trpělivost, dále doc. PhDr. Jaroslavu Koťovi za podnětné rady a připomínky a v neposlední řadě všem zúčastněným respondentům.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 11. prosince 2014

.....
Milan Rudolf

Klíčová slova (česky)

Prestiž, status, sociální stratifikace, pedagogika, regionální školství, inkluzivní vzdělávání.

Klíčová slova (anglicky):

Prestige, social stratification, pedagogy, regional education, including education.

Abstrakt (česky)

Práce se věnuje míře prestiže učitelského povolání, jak ji vnímají samotní pedagogové. Výsledky jsou získány pomocí dotazníkového průzkumu a následně jsou porovnávány s hodnotami, které pravidelně ve veřejných výzkumech získávají pracovníci Centra výzkumu veřejného mínění v dlouhodobém projektu „Naše společnost“. Komparace získaných dat má za úkol odpovědět na otázku, zda je pravdivá domněnka, že učitelé své povolání nevnímají tak prestižně, jak ho vidí široká veřejnost.

Druhá část práce přináší debatu nad problémy, se kterými se nejčastěji setkávají učitelé na lounských školách. Zdrojem pro tento diskurs jsou nejen odpovědi lounských učitelů získané během průzkumu, ale také přímými rozhovory. Rozborem nejčastěji zmiňovaných problémů chce autor nelézt odpověď na otázku, proč své povolání vnímají učitelé na základních školách v Lounech méně prestižně.

Abstract (in English):

The thesis focuses on prestige level of occupation as a teacher, how pedagogues themselves perceive it. The results are obtained through questionnaire survey and afterwards compared with values, which are periodically gathered from the workers of Center of public opinion surveys in long term project "Our society". The comparison of gathered data should answer the question, if teacher do not perceive their occupation as prestigious as is the meaning of the wide society.

Second part of the thesis brings discussions about topics, with which teacher in Louny schools are faced most. The source for this discourse are not only answers from Louny's teachers gathered during the survey, but also direct interviews. Through the analysis of frequently mentioned topics the author tries to find an answer, why the teachers in the primary schools in Louny perceive their profession as less prestigious.

1.	ÚVOD	6
2.	ZÁKLADNÍ POJMY	7
2.1.	STATUS.....	7
2.2.	PRESTIŽ.....	8
2.3.	UČITELSKÁ PRESTIŽ	9
3.	VÝZKUM PRESTIŽE	10
3.1.	HISTORIE VÝZKUMU NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	10
3.2.	VÝZKUM PRESTIŽE V SOUČASNOSTI	12
3.2.1.	<i>Prestiž povolání podle výzkumu provedeného v roce 2013</i>	<i>14</i>
4.	PRAKTICKÁ ČÁST	17
4.1.	CÍLE PRÁCE – TEZE.....	17
4.2.	CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ OBLASTI ŠETŘENÍ	19
4.2.1.	<i>Město Louny</i>	<i>19</i>
4.2.2.	<i>Školství v Lounech</i>	<i>19</i>
4.3.	PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	21
4.3.1.	<i>Dotazník.....</i>	<i>21</i>
4.3.2.	<i>Prestiž povolání podle všech dotazovaných.....</i>	<i>24</i>
4.3.3.	<i>Prestiž povolání podle pohlaví</i>	<i>26</i>
4.3.4.	<i>Prestiž povolání podle stupně ZŠ.....</i>	<i>28</i>
4.3.5.	<i>Prestiž povolání podle délky pedagogické praxe.....</i>	<i>29</i>
4.3.6.	<i>Shrnutí průzkumné části</i>	<i>31</i>
5.	DISKURS NAD KLÍČOVÝMI PROBLÉMY ŠKOLSTVÍ	32
	OPTIKOU LOUNSKÝCH UČITELŮ	32
5.1.	PRESTIŽ UČITELŮ VERSUS PLATOVÉ OHODNOCENÍ.....	33
5.2.	FINANCOVÁNÍ ŠKOLSTVÍ	34
5.3.	FEMINIZACE ŠKOLSTVÍ.....	38
5.4.	INTEGRACE	40
5.5.	„ZNEHODNOCENÍ VZDĚLÁNÍ“	41
5.6.	DĚTI, RODIČE, KOMUNIKACE SE ŠKOLOU	43
5.7.	RÁMCOVÝ A ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM – RVP A ŠVP	45
5.8.	SHRUTÍ.....	46
6.	ZÁVĚR	48
7.	SEZNAM LITERATURY.....	50
8.	SEZNAM PŘÍLOH	53

1. Úvod

Podle Ottova slovníku naučného pochází slovo prestiž z francouzštiny, znamená kouzlo v širším smyslu potom neobyčejnou vážnost. Míra této společenské vážnosti je předmětem mé bakalářské práce.

Ačkoli již několik let nejsem učitelem, stále udržuji s pedagogickým prostředím kontakty a pohled společnosti na učitelské povolání se mě úzce dotýká. Bezmála osm let, které jsem strávil v pracovně naprosto odlišném prostředí, mi umožnilo dívat se na problematiku učitelství a školství obecně s jistým nadhledem, získal jsem tak odstup a možnost srovnání, kterého není příliš schopen nikdo, kdo celou svou profesní kariéru zůstává v jednom zaměstnání.

Když jsem se rozhodoval znovu začít studovat, bylo to spíše proto, abych si zpříjemnil svou jinak fyzicky namáhavou práci a vrátil jsem se tak znovu na pole pedagogiky. Volba tématu bakalářské práce zaměřená na společenské postavení učitelské profese byla více méně jasnou volbou. Po kratším uvážení jsem se nakonec rozhodl právě pro studium prestiže pedagogického povolání a nahlížení na něj očima samotných učitelů. Úloha a postavení učitele na společenském žebříčku se v průběhu doby mění, od nadřazeného postavení církevních učitelů, přes ve společnosti pevně morálkou ukotvené profesory a pány učitele období rakouské monarchie a první republiky, až k učiteli poválečnému a dnešnímu, přičemž směrem k současnosti se stále více stírá pomyslná autoritativnost a "nadřazenost" nad žáky.

Cílem této práce je v první řadě seznámit se s termínem prestiž, jeho vývojem a historií výzkumu. Práce je rozdělena do tří částí, první je, jak je výše poznamenáno, teoretická a přípravná. Druhou je potom terénní průzkum mezi učiteli na obou stupních základních škol v podmínkách menšího severočeského města Louny. Výsledky tohoto šetření chci porovnat s daty za roky 2013/2014, která pravidelně zaznamenává Centrum pro výzkum veřejného mínění a pokusit se analyzovat získané poznatky. Třetí částí je potom polemika, která navazuje na dotazníkový průzkum, kdy respondenti měli krátce shrnout vlastními slovy problémy, které podle nich trápí školství a navrhnout jejich řešení. Chtěl bych rozebrat nejpálčivější témata, která se nejčastěji mezi odpověďmi vyskytovala, která se diskutují ve školském prostředí a zhodnotit je i ze společenského hlediska.

2. Základní pojmy

Pro lepší pochopení významu slova prestiž je dobré si připomenout historii užívání tohoto termínu a vysvětlit vztahy s dalšími sociologicky příbuznými pojmy jako je status či sociální stratifikace.

2.1. Status

Jandourek definuje status jako: „*Významná hlediska určující sociální postavení jedince v dané společnosti.*“ Dělí status na připsaný (askriptivní) a na získaný. Pro první je typickým příkladem dědictví, které jedinci přináší nejen hmotné statky, ale i různá zvýhodnění. Druhý závisí na úsilí jedince.¹

Šanderová ve své práci říká, že „*každý status je blíže určen zcela konkrétními právy, povinnostmi a očekávaným chováním.*“² „*Askriptivní status je nám připsán zcela nezávisle na naší vůli a nemůžeme ho změnit. Své pohlaví, věk a etnickou příslušnost jsme si nevybrali, ani je nemůžeme změnit. Zaměstnání si alespoň do jisté míry zvolit můžeme. V moderní společnosti jsou vzdělání a zaměstnáním statusem získaným. To však zdaleka neplatí pro všechny typy společnosti.*“³

„Status představuje pozici jedince ve struktuře společnosti.“⁴ Sociologie používá termín *sociální stratifikace*: „*Před třiceti lety definoval americký sociolog G. H. Lenski sociální stratifikaci jako distribuční nerovnost, tj. nerovné rozdělení vzácných statků, jimiž jsou materiální blahobyt, moc a prestiž. Základní problém pak shrnul do otázky „Co kdo dostává a proč?“ S touto definicí se také setkáme téměř v každé učebnici, ačkoli ji všichni autoři, kteří se tímto problémem zabývají, nesdílejí. Řada autorů nebere v úvahu prestiž, někteří se zabývají pouze strukturou moci.*“⁵

Sociální status zahrnuje autoritu, určitou míru moci, výsady a prestiž, která je často ve společnosti s pojmem sociální status zaměňována, ačkoliv je spíše jen jedním z jeho ukazatelů.⁶

¹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 193. ISBN 80-7178-535-0. (Dále jen: JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*.)

² ŠANDEROVÁ, J. *Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 13. ISBN 80-246-0025-0. (Dále jen ŠANDEROVÁ, J. *Sociální stratifikace*.)

³ Tamtéž, s. 24-25.

⁴ Tamtéž, s. 13.

⁵ Tamtéž, s. 25.

⁶ Viz HARTL, P. - HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. s. 562. ISBN 80-7178-303-X. (Dále jen: HARTL, P. - HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*.); JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. s. 193.

2.2. Prestiž

Použití slova prestiž či prestižní evokuje v dnešní době u většiny čtenářů či posluchačů cosi výjimečného, lepšího či dokonce exkluzivního - prestižní adresa či zaměstnání. Zkrátka něco, co je nabitó veskrze kladným nábojem. K současnému vnímání, ale vedla cesta ze zcela opačného pólu.

Základní vymezení pojmu prestiž nacházíme ve Velkém sociologickém slovníku. Petrussek a kolektiv pojem vysvětlují jako relativní hodnotu, důležitost či vážnost připisovanou společenským skupinám, povoláním nebo jejich příslušníkům, popřípadě jednotlivým osobám na základě určitého více či méně obecně uznávaného měřítka.⁷

Jandourek pojem prestiž chápe jako úctu, kterou požívá držitel určitého sociálního statusu. V tomto případě je významným ukazatelem sociálního postavení. *„Často bývá pojem prestiž ztotožňován s pojmem sociální status, ačkoliv je spíše jedním z jeho ukazatelů (spolu s profesí, příjmem, vzděláním, životním stylem, bydlištěm, krásou). Osoby s vysokou prestiží jsou obdivovány, napodobovány, působí na druhé přitažlivou silou a mají silný sociální vliv. Někdy se od prestiže odlišuje úcta (esteem) vztahovaná k jedné konkrétní osobě v její sociální roli a pozici. Povolání soudce může například požívat velké prestiže, ale konkrétní soudce může být předmětem pohrdání. Někdy se používá označení prestižní třída (prestiže class) pro kategorie osob s podobně vysokou prestiží. Nejde však o žádnou reálně existující skupinu, ale především o výsledek subjektivního hodnocení.“*⁸ Jak uvádí Petrussek: *„Pojem prestiž byl až do konce 18. století používán v Anglii a ve Francii spíše v pejorativním smyslu pro označení výsledku či efektu dosaženého úskokem, trikem či podvodem. Teprve v polovině 19. století se pojem prestiž začal používat v neutrálnějším významu a dnes se již i v sociologii jeho význam dosti jednoznačně stabilizoval.“*⁹

V současné době se prestiž obvykle odvozuje z profese, kterou určitá osoba či skupina osob vykonává tzv. *profesionální (profesní) prestiž*.¹⁰

„Skutečné prestižní profese se však přímo nekryjí ani s vysokými finančními příjmy, ani s uplatňování moci. Na prvních místech žebříčků prestiže profesí figurují v různých průzkumech a různých zemích vždy lékař, advokát nebo univerzitní profesor. V prestiži jednotlivých profesí se tudíž uplatňují ještě další symbolické nebo relevantní významy,

⁷ PETRUSEK, M. - MAŘÍKOVÁ, H. - VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. s. 841. ISBN 80-7184-311-3. (Dále jen: PETRUSEK A KOL. *Velký sociologický slovník*.)

⁸ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. s. 193.

⁹ PETRUSEK A KOL. *Velký sociologický slovník*. s. 841-842.

¹⁰ Tamtéž, s. 841.

které vypovídají o nadřazenosti nebo podřazenosti, vyjadřují odpovídající naplnění určité sociální role spojené se zaměstnáním nebo profesní skupinou. ... Kritéria moci a zisku se ukazují jako příliš hrubé dělení, které neodráží nebo plně nevysvětluje vztah v hierarchii prestiže nebo sociální akceptaci profesí. Charakter vztahů je určován také poměry mezi respektem, hrdinstvím autoritou a úctou nebo blahodárností na jedné straně a na druhé straně odmítáním, které je dáno despektem, nepotřebností, podřadností, neužitečností a neušlechtilostí. “¹¹

2.3. Učitelská prestiž

Pedagogický slovník vysvětluje termín prestiž následovně: *„Prestiž profese učitelů je hodnota přisuzovaná veřejností této skupině pracovníků. Je to charakteristika, měřená speciálními škálami, reflektující statusovou pozici dané skupiny mezi jinými profesními skupinami. “¹²*

„Prestiž učitelského povolání, která je souhrnem mnoha faktorů, zejména: 1. vzdělanostních předpokladů pro výkon učitelské profese; 2. ekonomických hledisek (např. výškou platů učitelů, materiálními podmínkami ve školách); 3. morálních požadavků (např. specifických norem a vzorců chování, kterými se učitel ve společenství školy, obce i celé společnosti musí řídit, aby si zachoval svou učitelskou existenci). Soulad očekávání veřejnosti a naplňování těchto podmínek konkrétními učiteli ovlivňuje status učitelského povolání v očích občanů, a tak i podmínky, které společnost učitelům pro výkon jejich profese vytváří. “¹³

¹¹ VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. s. 14. ISBN 80-7315-082-4. (Dále jen: VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele*.)

¹² PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 187. ISBN 80-7178-252-1. (Dále jen: PRŮCHA A KOL. *Pedagogický slovník*.)

¹³ Tamtéž, s. 238.

3. Výzkum prestiže

Ve světě se historie zkoumání prestiže datuje již do prvního desetiletí dvacátého století, konkrétně do roku 1911, kdy T. H. C. Stevenson provedl svůj první empirický výzkum, který v roce 1925 zopakoval G. S. Counts. O dvacet let později pod patronací National Opinion Research Center - NORC (Národního centra pro výzkum veřejného mínění – překlad autora) provedli výzkum C. C. North a P. K. Hatt. Díky vymezení obsahu a metodiky je tento výzkum považován za milník a položil základ pro většinu dalších výzkumů zabývajících se touto oblastí sociologického zkoumání.¹⁴

Další významné období v celosvětovém sociologickém kontextu přichází pro zkoumání prestiže v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. „*V 60. letech byla provedena první velká komparativní šetření prestiže (R. W. Hodge, D. J. Treiman, P. H. Rossi), opakovaná na sklonku 70. let v 57 zemích (D. J. Treiman).*“¹⁵

3.1. Historie výzkumu na území České republiky

Výzkum prestiže na našem území byl značně ovlivňován politickou nestabilitou. V meziválečné době u nás Antonín Obrdlík (1937) provedl výzkum, „... který zkoumal důležitost jednotlivých povolání z hlediska vytváření veřejného blaha.“¹⁶ Tento výzkum byl ovšem na několik desetiletí posledním, který nebyl do značné míry ovlivněn vnitropolitickou situací v naší zemi. Vědeckou práci přerušilo nejprve období okupace a druhé světové války. Doba poválečná přinesla potom změny v politickém ale i hospodářském zřízení státu, kdy ty zásadní, které přišly s rokem 1948, probíhaly hlavně ve vlastnické struktuře majetků a na poli personálního obsazování řídicích míst podniků a institucí. K výzkumům z té doby Šanderová píše: „*Autentická výzkumná data týkající se těchto procesů z pochopitelných důvodů neexistují. Na hloubku proměn stratifikačního systému tohoto typu tak můžeme pouze usuzovat na základě sporadických statistických údajů. Je nepochybné, že po roce 1948 u nás došlo k rozvolnění dosavadního stratifikačního systému, který (byť deformován obdobím německé okupace) se zásadně nelišil od stratifikačního systému v západoevropských zemích. Kromě již zmíněných ryze politických faktorů – vyvlastnění buržoazie, maloburžoazie a živnostníků, kolektivizace zemědělství a pronásledování „nedůvěryhodné“ inteligence – hrály v dané souvislosti důležitou roli i faktory vojensko-hospodářsky strategické: reorientace na těžký průmysl*

¹⁴ PETRUSEK A KOL. *Velký sociologický slovník*. s. 842.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

odčerpávající kvalifikované pracovní síly z tradičních odvětví, v nichž byla pracovní síla doplňována doposud nezaměstnanými ženami a úřednictvem.“¹⁷

Ke zlepšení situace na poli výzkumu prestiže povolání dochází na krátkou dobu v šedesátých letech minulého století. V roce 1967 publikují V. Brenner a M. Hrouda článek „*Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání.*“ v němž zkoumají postavení vědeckých a vysokoškolsky vzdělaných pracovníků ve společnosti.¹⁸

V témže roce probíhá výzkum sociální stratifikace pod vedením pánů J. Kapra a B. Jungmanna. „*Ti prokázali, že obecná struktura prestiže u nás není zdaleka tak odlišná od struktury prestiže v západních zemích, jak se dalo předpokládat z oficiálních ideologických prohlášení, a že ani preference manuálních povolání není tak vysoká, jak se původně předpokládalo.*“¹⁹ Normalice po roce 1968 však na více než dvě desetiletí znemožnila pokračování těchto šetření. Pod patronací Pavla Machonina, který se na výzkumech v šedesátých letech podílel, se tento výzkum obnovil až po roce 1989.²⁰

Pavel Machonin byl od roku 1965 ředitelem nově vzniknuvšího Sociologického ústavu při Československé akademii věd. V roce 1969 publikuje svou práci: „*Československá společnost. Sociologická analýza sociální stratifikace.*“ Ta se stává trnem v oku tehdejšími politickými představiteli a Machonin je nucen publikování svých sociologických poznatků na dvacet let zanechat. Příležitost znovu publikovat dostává Pavel Machonin po roce 1989. Opětovně interpretuje data získaná z výzkumu mezi lety 1956 – 1967 a porovnává s daty získanými v roce 1990. Na těchto základech charakterizuje stratifikační systém období let 1969 – 1989 jako totalitárně antimeritokratický.²¹ Tedy jako takový, v němž důležité vedoucí funkce, a z nich pramenící výhody, nezastávali nutně lidé schopní a vzdělaní, ale byli do těchto pozic dosazováni na základě stranické potřeby.

V devadesátých letech minulého století dochází k „renesanci“ sociologických výzkumů, včetně těch, zabývajících se stratifikací společnosti. V Sociologickém ústavu AV ČR pracovaly souběžně dva týmy, které se ve výzkumech zabývaly především tím, jak se v našem stratifikačním systému daří prosazovat výkonový princip. „*Obecně lze říci, že sociální stratifikace naší společnosti má v důsledku téměř padesátileté existence totalitního*

¹⁷ ŠANDEROVÁ, J. *Sociální stratifikace*. s. 154.

¹⁸ BRENNER, V. - HROUDA, M. *Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání*. Sociologický časopis. 1967, č. 5; TITĚŽ, *Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání*. Sociologický časopis. 1968, č. 1. (Dále jen: BRENNER, V. - HROUDA, M. *Věda a vysokoškolské vzdělání*.)

¹⁹ PETRUSEK A KOL. *Velký sociologický slovník*. s. 842.

²⁰ ŠANDEROVÁ, J. *Sociální stratifikace*. s. 155.

²¹ Srov. ŠANDEROVÁ, J. *Sociální stratifikace*. s. 155; ŠÍPOVÁ J. *Kdo byl Pavel Machonin*. Naše společnost. 2008, č. 1, s. 38-39. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>.

režimu řadu specifík, z nichž některé je obtížné exaktně zkoumat. Výzkum se v devadesátých letech zabýval především otázkou, nakolik se společnost po dlouhém období novelizace strukturuje a nakolik tato diference vychází z výkonového principu.²²

3.2. Výzkum prestiže v současnosti

V současné době se výzkum prestiže povolání provádí v rámci projektu *Naše společnost*, který je prováděn výzkumnými pracovníky Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM), jenž je výzkumným centrem Sociologického ústavu Akademie věd ČR. CVVM, vzniklo v roce 2001 převedením dřívějšího Institutu pro výzkum veřejného mínění (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu Akademie věd ČR.

Naše společnost je zastřešující výzkumný projekt, v jehož rámci je pravidelně prováděno deset šetření ročně. Vzorek respondentů, starších 15 let, vždy čítá nejméně 1000 osob. Vyhodnocení získaných dat má na starosti tým více než 15 odborníků, kteří svým zaměřením dostatečně pokrývají potřeby pro kvalitní sociologický výzkum. Data získaná v rámci šetření jsou pravidelně poskytována formou tiskových zpráv nebo odborných statí a jsou určena jak pro potřeby odborníků, tak pro potřeby studentů či široké laické veřejnosti.²³

Pro potřeby výzkumu prestiže povolání používá CVVM jako nástroj standardizovaný dotazník a jako metodu osobní rozhovor tazatele s respondentem. Respondentům je předložen seznam profesí (při dosud posledním šetření v roce 2013 jich bylo 26) a následující instrukce: „*Na seznamu jsou uvedena některá povolání. Vyberte povolání, jehož si vážíte nejvíce, a dejte mu 99 bodů. Pak vyberte takové, jehož si vážíte nejméně, a obodujte je číslem 01. Poté postupujte odshora dolů a všem zbývajícím přiřadte body od 02 do 98 podle osobního uvážení.*“²⁴

Výběr povolání předkládaných respondentům není neměnný, podle potřeby lze jednotlivá povolání obměňovat. Při výběru se vychází z české klasifikace zaměstnání CZ – ISCO. Jednotlivé kategorie uvádím v jednoduchém přehledu.

²² ŠANDEROVÁ, J. *Sociální stratifikace*. s. 159-160.

²³ Viz. SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR. *Centrum nezávislého průzkumu veřejného mínění: Naše společnost* [online]. 2013 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>

²⁴ TUČEK, M. *Prestiž povolání červen 2013*: Tisková zpráva č. eu 130903. CVVM Sociologický ústav AV ČR [online]. 2013, [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>

Kategorie CZ – ISCO (Česká verze mezinárodní standardní klasifikace zaměstnání)

1. Zákodárci a řídicí pracovníci
2. Specialisté (mj. učitelé)
3. Techničtí a odborní pracovníci
4. Úředníci
5. Pracovníci ve službách a prodeji
6. Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství
7. Řemeslníci a opraváři
8. Obsluha strojů a zařízení, montéři
9. Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci
0. Zaměstnanci v ozbrojených silách

Zdroj: Národní soustava povolání

V průběhu historie zkoumání prestiže se počet a jednotlivá konkrétní povolání měnily. Obecně se při výběru vychází z toho, v jak velkém počtu povolání se dotazovaný je ještě schopen orientovat. V historii se předkládaly škály čítající přes jedno sto profesí. V posledních letech se při výzkumu používají dotazníky s maximálně třiceti nabízenými profesemi. Tyto profese jsou vybírány tak, aby obsáhly základní oblasti národního hospodářství, zohlednily složitost a náročnost výkonu povolání, stejně tak míru vzdělání, fyzickou náročnost a v neposlední řadě musí být názvy pro respondenta srozumitelné, tedy běžně známé.²⁵

²⁵ Srov. KAPR J. *Prestiž povolání*. Sociologický časopis, 1967, č. 6; BRENNER, V. - HROUDA, M. *Věda a vysokoškolské vzdělání*.

3.2.1. Prestiž povolání podle výzkumu provedeného v roce 2013

Pro potřeby této práce jsou barevně odlišena učitelská povolání.

Tabulka č. 1. Prestiž povolání (průměrné bodové hodnocení) v letech 2004-2013

Profese	11/2004		6/2007		6/2011		6/2013	
	průměr	pořadí	průměr	pořadí	průměr	pořadí	průměr	pořadí
Lékař	89,5	1.	89,8	1.	89,1	1.	91,5	1.
Vědec	80,7	2.	81,8	2.	75,4	2.	76,3	2.
Zdravotní sestra					73,9	3.	74,8	3.
Učitel na vysoké škole	78,5	3.	78,2	3.	72,4	4.	74,6	4.
Učitel na základní škole	71,3	4.	70,7	4.	70,3	5.	71,1	5.
Soudce	64,8	6.	65	7.	61	7.	66,3	6.
Soukromý zemědělec	59,1	10.	59	8.	60,3	9.	63,9	7.
Projektant	64,1	7.	65,5	6.	61,7	6.	62,6	8.
Programátor	66,3	5.	65,7	5.	60,8	8.	59,7	9.
Policista	47,6	20.	52,1	13.	53,9	11.	55,7	10.
Truhlář	50,8	16.	51,4	14.	53,2	12.	55,6	11.
Majitel malého obchodu	51,2	15.	50,1	16.	51,4	15.	54,8	12.
Starosta	60,1	8.	57,4	9.	52,6	14.	53,1	13.
Účetní	53,5	14.	51,3	15.	54,1	10.	52,3	14.
Manažer	59,4	9.	55,4	11.	53	13	50,2	15.
Voják z povolání	44,8	22.	46,4	21.	48,3	17	49,7	16.
Stavební dělník					48,1	18	49,3	17.
Profesionální sportovec	56,1	11.	55,6	10.	51,2	16	47,6	18.
Opravář	50,2	17.	49,7	18.	-			

elektrospotřebičů								
Soustružník	47,7	19.	49	19.	-			
Bankovní úředník	50,2	18.	48,7	20.	46,9	19	45,7	19.
Prodavač	42,8	24.	41,5	23.	43,6	21	44,7	20.
Novinář	54,4	12.	53	12.	46,5	20	43,8	21.
Sekretářka	43,7	23.	40,5	24.	41,4	23	40	22.
Kněz	46,1	21.	43,2	22.	42,8	22	38	23.
Ministr	53,8	13.	50	17.	38	24	37,9	24.
Uklízečka	29,4	26.	29	26.	34	25	34,2	25.
Poslanec	39,9	25.	36,5	25.	27	26	25,1	26.

Zdroj: TUČEK, M. *Prestiž povolání červen 2013*: Tisková zpráva č. eu 130903. CVVM Sociologický ústav AV ČR [online]. 2013, [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>

Výzkumu se zúčastnilo 1023 respondentů starších 15 let. Terénní šetření probíhalo v termínu od 3. června do 10. června 2013. Respondentům byl předložen seznam dvaceti šesti profesí a byli požádáni, aby je tradičním způsobem obodovali podle toho, jak které povolání vnímají podle prestiže, přičemž nejprestižnějšímu přidělili 99 bodu, nejméně prestižnímu 01 bodu a zbylým hodnoty mezi 02 až 98 body.

Tradičně s velkým, více než patnácti bodovým náskokem se na prvním místě umístil lékař, přičemž více než polovina dotazovaných udělila lékaři plný počet 99 bodů. Jak uvádí tisková zpráva, tak plného bodového zisku alespoň od jednoho respondenta dosáhla každá ze sledovaných profesí. Na opačné straně výsledkové listiny se umístilo povolání poslance, přičemž takřka jedna třetina dotazovaných mu dala pouze jeden bod. Při srovnání s předešlými výzkumy se pozice poslance jako nejméně prestižního povolání spíše zhoršuje. Podobně klesající tendenci, s jen o něco málo lepším konečným výsledkem, má profese ministra. Toto povolání vykazalo od roku 2004 velký pád, a to z 13. pozice až na pozici 24, kterou si drží již od výzkumu v roce 2011. Kdo si v celkovém hodnocení naopak během let polepšil, je policista. Od roku 2004, kdy zaujímal toto povolání až 20. příčku, je jeho současná 10. pozice známkou vzrůstající prestiže mezi veřejností.

S ohledem na zaměření této práce je třeba zmínit vývoj a současnou pozici učitelského povolání. Při pohledu na tabulku je zřejmé, že profese učitele je veřejností hodnocena jako velmi prestižní. Učitel na vysoké škole 4. příčka, učitel na základní škole 5. příčka. Vykonávat práci učitele, ať už na vysoké či základní škole, je veřejností chápáno

jako prestižní povolání. O jednu příčku výš je přeci jen učitel na vysoké škole, ale v závěsu za ním učitel na základní škole má relativně velký odstup od pozice šesté, na které byl v roce 2013 soudce.²⁶

²⁶ Srov. TUČEK, M. *Prestiž povolání červen 2013*: Tisková zpráva č. eu 130903. CVVM Sociologický ústav AV ČR [online]. 2013, [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>

4. Praktická část

4.1. Cíle práce – teze

Během doby, kdy jsem aktivně učil v letech 2001 – 2007, jsem se setkal se dvěma odlišnými rovinami náhledu na samotnou profesi učitele. Když jsem potkal po nějaké době své známé a kamarády, se kterými jsem se delší dobu neviděl, a zeptali se mě, co dělám, tak po odpovědi, že učím, byla jedna z první reakcí, že kdo neumí, ten učí. A že mi závidí, protože chodím do práce jenom na pár hodin, mám spoustu volného času v podobě svátků a prázdnin a ještě si při své práci zasportuji, jako učitel tělesné výchovy na 2. stupni ZŠ v Lounech. Druhá rovina, se kterou jsem se setkal, mne překvapila snad ještě více. A to jako začínající učitel, a zároveň ještě jako student vysoké školy, jsem byl při procházkách městem uctivě zdraven a bedlivě pozorován lidmi, kteří byli o více než 2 generace starší než-li já.

První rovina se dá vysvětlit jednoduše. Moji přátelé, neznalí obsahu a problémů spojených s učitelským povoláním, vnímali učitele stejně tak, jako když byli ještě dětmi. Tzn. jako člověka, který má volno stejně jako oni. Přitom odborná literatura charakterizuje obsah učitelského povolání v pěti bodech takto: „1. *existence systematické pedagogické teorie, o kterou se učitelská činnost opírá; 2. nutnost osvojení této teorie pro zvládnutí profese, jejíž formální podmínkou je vysokoškolské studium; 3. existence specifické společenské potřeby vychovávat a vzdělávat mladou generaci a z ní plynoucí profesní autorita učitelů; 4. existence profesních asociací učitelů, jejichž cílem je udržovat „stavovskou“ čest a rozvíjet pravidla profesního chování učitelů; 5. existence profesní etiky, tj. etiky vztahů učitelů k žákům, rodičům i celé společnosti.*“²⁷ Což neoddiskutovatelně vyžaduje jisté dovednosti, které mohou být laické veřejnosti skryty pod pozlátkem „letního volna“.

Druhou polohu své profese jsem začal chápat až v průběhu jejího vykonávání. Ti starší spoluobčané, kteří mě tak uctivě zdravili, byli totiž maminkami, babičkami, tatínky a dědečky mých žáků. To znamená děti, které jsem já, ze své pozice učitele, měl vychovávat a vzdělávat, a tím je spolu s nimi připravovat na život.

Postupem let a s tím, jak moji přátelé stárli a začali zakládat vlastní rodiny, potažmo přicházeli na svět jejich děti, se začal i jejich pohled na moji práci, jako pedagoga, měnit. S tím jak děti rostly a zvyšovaly se nároky na ně samé, jako na vychovatele a

²⁷ PRŮCHA A KOL. *Pedagogický slovník*. s. 272.

„pedagogy“, se měnil i názor přátel na mé povolání. Od poznámek, jak pohodově zaměstnání mám a kolik volného času si užívám, jsme se při vzájemných debatách přesunuli k odpovědím na otázky typu: „Jak můžeš zvládnout tolik dětí ve třídě a nezbláznit se, když já mám doma jedno a bohatě mi to stačí?“ Nutno podotknout, že podobným způsobem, ale v opačném gardu, se někdy měnily názory maminek a babiček, které mě uctivě zdravily. Poté, co mě více poznávaly, i ony pochopily, že jsem jen člověk, a že při mém povolání i já mohu udělat chybu. A že nejsem tím kantorem z doby F. L. Věka, kterého ve mně, zvláště babičky, chtěly vidět.

Skrze výše uvedenou zkušenost bych chtěl demonstrovat, jak může být pozice, potažmo status pedagoga, rozdílně vnímána v rámci sociálního prostředí a také je přímo odvislá od velikosti obce. Jinou míru uznání (prestiže) bude užívat učitel na malé obci čítající řádově několik desítek obyvatel, jinou pedagog, který je součástí jedné z několika škol ve městě a jiné úcty učitel v krajském městě. Cílem mé práce je zjistit, jak vypadá a do jaké míry se liší pohled z „druhé strany“, tj. jak svou pozici v rámci prestiže vnímají samotní pedagogové. Jak uvádí Havlík a Koťa, učitelé míru prestiže svého povolání spíše podhodnocují a hodnotí daleko hůře, než jak je vidí veřejnost.²⁸

TEZE

Cílem práce má dvě roviny:

1. Ověřit zda učitelé na základních školách v Lounech v rámci průzkumu prestiže povolání svou profesí podhodnocují.
2. Diskurs nad klíčovými problémy školství, které nejvíce trápí lounské učitele základních škol a návrh možných řešení.

Před samotným vyhodnocením a úvahou nad získanými daty, s ohledem na výše zmíněná fakta, je vhodné přiblížit region, ve kterém k šetření docházelo.

²⁸ HAVLÍK, R. - KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. s. 156-157. ISBN 978-80-7367-327-7. (Dále jen: HAVLÍK, R. - KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*.)

4.2. Charakteristika cílové oblasti šetření

4.2.1. Město Louny

Louny jsou okresní město v severozápadních Čechách v Ústeckém kraji. V současné době zde žije přibližně 18 400 stálých obyvatel. Město a okolí byly širší veřejnosti známy spíše jako zemědělský region, spolu s oblastí Žatecka proslavený produkcí kvalitního chmele. V dobách nedávno minulých patřily mezi velké zaměstnavatele tradiční podniky potravinářského průmyslu – pivovar, mlékárna, masokombinát. Bohužel vlivem ekonomických změn, a ne vždy smysluplně provedené privatizace, město o tyto zaměstnavatele přišlo. V roce 2000 se do neudržitelné ekonomické situace dostává mlékárna, v roce 2004 končí zpracování a výrobu masokombinát a v roce 2009 končí se stáčením piva i tradiční lounský pivovar.

Druhým odvětvím zaměstnávajícím významný počet lounských občanů je strojírenský průmysl. V průběhu posledních pětadvaceti let zaznamenal, podobně jako průmysl potravinářský, značné obměny. S tím rozdílem, že dosud tradiční firmy jako LOSR (Lounské strojírny) se podařilo, alespoň částečně nahradit firmami jinými. K zachování a rozvoji strojírenského průmyslu také přispěla výstavba průmyslové zóny. Přes neopomenutelné snahy o zachování a rozvoj tradičních odvětví se městu dlouhodobě nedaří výrazně snižovat nezaměstnanost (v roce 2013 – 14,3%). Svůj podíl viny na této situaci má i stav ve zdravotnictví. I přes enormní snahu udržet ve městě nemocnici se toto snažení minulo účinkem a po prodeji do soukromého vlastnictví je v areálu provozováno pouze oddělení pro léčbu dlouhodobě nemocných. Výše uvedené skutečnosti a relativně příznivá dostupnost do hlavního města mají za následek, že rok od roku ubývá v Lounech stálých obyvatel. Mezi lety 1991 a 2013 se počet snížil o více než 2200 lidí.²⁹

4.2.2. Školství v Lounech

Předškolní výchova je v Lounech zajišťována devíti mateřskými školami, z nichž jedna je soukromá. Následně se o žáky na prvním a druhém stupni se stará pět základních škol a jedna umělecká škola, a konečně střední školství v Lounech reprezentuje gymnázium spolu s obchodní akademií sdruženou se střední odbornou školou. Pro žáky se specifickými potřebami funguje v Lounech ještě škola speciální.

²⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích - Státní okresní archiv Louny, f. Sbírkka kronik, Pamětní kniha města Loun 2/VI, sig. 002/VI, 1984-1990, 487 s; Pamětní kniha města Loun 2/VII, sig. 002/VII, 1991-2000, 362 s; Pamětní kniha města Loun 2/VIII, sig. 002/VIII, 2001-2005, 336 s.

Město jako zřizovatel zajišťuje ze svého rozpočtu chod osmi mateřských škol, školy umělecké a pěti škol základních. V roce 2013 byla vyčleněna částka přesahující 39 milionů korun, z nichž necelých 26 připadlo na potřeby základních škol.

Základní školy:

S ohledem na zaměření této práce ještě několik konkrétních údajů a komentářů k základním školám.

Oblast základního školství ve městě zajišťují následující školy:

- Základní škola J. A. Komenského s kapacitou 560 žáků
- Základní škola Kp. Jaroše s kapacitou 650 žáků
- Základní škola Přemyslovců s kapacitou 560 žáků
- Základní škola P. Holého s kapacitou 800 žáků
- Základní škola Školní s kapacitou 570 žáků

Celková kapacita těchto škol je 3140 žáků. Pro současné potřeby je tento počet zbytečně velký a je tedy logické, že se již delší dobu ve městě ozývají hlasy pro zrušení jedné základní školy.³⁰

Pro ilustraci uvádím v přehledné tabulce vývoj počtu dětí navštěvujících v Lounech základní školy v letech 2004 až 2014.

Tabulka č. 2. Vývoj počtu dětí na ZŠ v Lounech 2004 – 2014.

školní rok	kapacita	04/05	05/06	06/07	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14
ZŠ J.A.K., Pražská 101	560	554	557	542	562	536	510	509	526	539	549
ZŠ Kpt. Jaroše, 28. října 2173	650	431	382	351	310	296	274	279	277	282	312
ZŠ Přemyslovců 2209	560	333	330	353	345	341	344	357	335	349	331
ZŠ Prokopa Holého 2632	800	562	531	551	558	601	627	675	694	714	773
ZŠ Školní 2426	570	470	446	420	389	374	339	316	325	322	303
ZŠ Celkem	3140	2 350	2 246	2 217	2 164	2 148	2 094	2 136	2 157	2 206	2 268

Zdroj: Městský úřad Louny [online]. 2014 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://mulouny.cz>

³⁰ Městský úřad Louny [online]. 2014 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://mulouny.cz>

Z tabulky je patrné, že pouze dvě z pěti základních škol v současné době naplňují svou kapacitu. Základní škola J. A. Komenského těží do značné míry z faktu, že v dobách dřívějších byla školou s rozšířenou výukou jazyků a platila ve městě za školu „výběrovou“. Tato pověst ji i dnes umožňuje bez problémů naplňovat svou kapacitu. Při pohledu na tabulku stojí za povšimnutí progres v počtu žáků na škole P. Holého, která jako jediná od školního roku 2005/2006 nezaznamenala úbytek žáků, ale naopak se v dnešní době blíží maximální vytíženosti. Zbylé základní školy se potýkají s důsledky již výše zmíněného tj. lidé se i v důsledku nezaměstnanosti stěhují za prací, mladí lidé pocházející z regionu, kteří studují vysokou školu, se snaží najít si práci v místě studia a ani po skončení studia nejeví chuť se do regionu vracet. To všechno se pak zákonitě projevuje na počtu dětí, které mohou školu navštěvovat. Je otázkou pro budoucnost, jak se na počtech dětí na školách, projeví současný nedostatek míst pro děti v mateřských školách.

Tato práce je zaměřena na učitele, tak několik poznámek k situaci ve městě. Práci učitele na základních školách v Lounech zajišťuje úhrnem přes 130 pedagogů. Převažují učitelé s víceletou pedagogickou praxí, a tak jak je v našem školství již zvykem, drtivá většina z nich jsou ženy. Tato skutečnost ovlivnila i toto šetření, mužských respondentů bylo velmi málo a tak z dat, od nich získaných, nelze dělat samostatné relevantnější závěry. Proto tabulka s výsledky mužů je uváděna spíše pro zajímavost.³¹

4.3. Průzkumné šetření

Šetření probíhalo v průběhu let 2013 až 2014.

Podařilo se shromáždit data od 62 respondentů.

Jako forma sběru údajů byl použit dotazník (viz. níže), pro část „Diskurs nad klíčovými problémy školství optikou lounských učitelů“ doplněn o rozhovory s dotazovanými.

4.3.1. Dotazník

Po konzultaci s některými řediteli škol jsem nepoužil dotazníkový model CVVM s bodovým hodnocením jednotlivých profesí, ale vybral metodu prostého řazení jednotlivých profesí podle míry prestiže, kterou mu každý jednotlivý respondent přisuzuje (viz. Dotazníkové zadání). Výsledná data byla zprůměrována a na základě dosažených hodnot byly profese seřazeny do výsledné škály.

³¹ Příloha č. 1.

Vzor dotazníku:

Uvedené údaje a data slouží jako podklad pro bakalářskou práci na UK Praha.

Respondent

Pohlaví:

Délka pedagogické praxe:

Aprobace:

V současnosti vyučované předměty:

1. Přiřaďte k níže uvedeným povoláním čísla podle míry prestiže.

1. nejprestižnější - 25. nejméně prestižní

bankovní úředník

truhlář

starosta

projektant

uklízečka

manažer

prodavač

účetní

učitel na základní škole

programátor

soukromý zemědělec

majitel malého obchodu

voják z povolání

ministr vlády

profesionální sportovec

stavební dělník

kněz

novinář

učitel na vysoké škole

vědecký pracovník

lékař

policista

sekretářka

soudce

poslanec

2. Co (vyjma výše platů) považujete za nejpálčivější problém(y) současného českého školství a jaká jsou podle Vás možná řešení? (*stačí stručně, za obsáhlejší odpověď velmi děkuji :-)*).

Odpovědi nebo Vaše případné dotazy lze také poslat na následující email: prestizucitele@seznam.cz

Děkuji za Váš čas.

Milan Rudolf ml.

Z údajů o dotazovaných bylo možno při vyhodnocení mimo preferencí celé skupiny vyčíst a zpracovat také údaje dílčího charakteru. Proto se v následující části věnuji nejen škále prestiže podle všech dotazovaných, ale uvádím i tabulky s výsledky podle pohlaví, podle délky své dosavadní pedagogické praxe, a také podle toho na jakém stupni základní školy učí.

Barevně je ve všech tabulkách odlišena pozice *učitel na základní škole*, která je hlavním cílem této práce.

4.3.2. Prestiž povolání podle všech dotazovaných

Celkový počet respondentů 62.

Tabulka č. 3

Pořadí	Povolání	Průměr
1.	soudce	4,05
2.	lékař	4,24
3.	ministr vlády	5,00
4.	vědecký pracovník	6,05
5.	starosta	6,45
6.	učitel na vysoké škole	7,68
7.	manažer	7,71
8.	poslanec	8,53
9.	profesionální sportovec	9,42
10.	programátor	10,53
11.	projektant	11,13
12.	novinář	12,08
13.	bankovní úředník	13,13
14.	učitel na základní škole	13,82
15.	policista	14,11
16.	voják z povolání	15,18
17.	majitel malého obchodu	15,37
18.	soukromý zemědělec	16,66
19.	kněz	16,95
20.	účetní	17,74
21.	sekretářka	19,37
22.	truhlář	20,34
23.	prodavač	22,45
24.	stavební dělník	22,71
25.	uklízečka	24,79

Jak je z tabulky patrné jako nejprestižnější povolání vidí učitelé *soudce* a s malým odstupem za ním je profese *lékaře*. Naopak na posledním místě a tedy jako nejméně prestižní povolání byla vyhodnocena profese *uklízečky*. Toto povolání mělo také v šetření nejmenší výkyvy v hodnocení. Pouze v několika málo případech ji nebyla přisouzena poslední pozice. Podobnou stabilitu prokazovali i ostatní povolání z konce tabulky. Povolání *stavebního dělníka* bylo pouze jednou zařazeno na lepší než dvacátou pozici (17.). *Prodavačka* také nedosáhla lepšího než sedmnáctého místa, jen s tím rozdílem, že měla několik umístění kolem dvacáté pozice.

Na čele žebříčku podobnou a velmi stabilní konzistenci ukazovala profese *soudce*. Neměla sice nejvíce nejvyšších preferencí, ale pouze jeden z dotazovaných umístil tuto profesu na desáté místo. V ostatních případech dávali dotazovaní toto povolání nejhůře na sedmé místo.

Nejvíce umístění na 1. místě zaznamenal *ministr vlády* (18 krát), ovšem na druhou stranu byl u několika dotazovaných umístěn až hluboko za hranici první desítky. Tato nevyrovnanost znamenala v celkovém srovnání třetí místo.

Při pohledu na jednotlivé odpovědi se dají některé profese označit obecněji za „stabilní“ a „nestabilní“. Příklad stabilní je třeba již zmíněný *soudce*, ale podobně vyrovnané umístění zaznamenávají na svých pozicích i *starosta, kněz nebo soukromý zemědělec*. Naopak mezi profese nestabilní tedy ty, u nichž je rozdíl mezi nejlepším a nejhorším umístěním největší, patří *programátor* (3-22) a *poslanec* (1-25). U *poslance* je to dle mého soudu dáno obecnou veřejnou kontroverzí při vnímání tohoto povolání (je obtížné nahlížet na toto povolání v obecné rovině a nepředstavit si několik konkrétních více či méně oblíbených poslankyň a poslanců). U *programátora* dle mého hraje roli jednak přílišná obecnost v názvu a neméně věk většiny respondentů, přesahujících čtyřicet let, a s tím spojená nejasnost co vlastně programátor dělá.

Zhodnotíme-li výslednou tabulku optikou dosaženého vzdělání, nutného k výkonu povolání, je patrné, že učitelé preferují povolání s vyšším vzděláním. Ovšem s jednou, pro někoho možná překvapivou výjimkou, a to *učitel na základní škole*. Sami sebe totiž učitelé řadí až do druhé poloviny výsledkové listiny. S průměrným umístěním 13,82 sami sebe zařadili na 14. místo. Pouze v jednom případě ze všech dotázaných figurovala tato pozice v první pěti (na 4. místě). V drtivé většině dotazníků bylo povolání *učitele na základní škole* ve druhé desítce, tedy nikoliv na čtvrtém nebo pátém, kde se umísťuje v celonárodním výzkumu CVVM.

Učitelé na základních školách se tedy podhodnocují a neshledávají své povolání prestižním o nic víc, než třeba povolání policisty nebo bankovního úředníka, který se ve výzkumu CVVM umísťuje až na konci druhé desítky. Zajímavé je také to, jak vnímají učitelé ze základní školy své kolegy ze škol vysokých. Zatímco široká veřejnost dlouhodobě nevnímá moc odlišností a řadí obě profese za sebe, vysoko v celkovém pořadí, tak učitelé ze základních škol vidí tyto profese zcela odlišně.

CVVM: učitel na vysoké škole 4. místo, učitel základní školy 5. místo (2013)

Lounští učitelé základních škol: učitel na vysoké škole 6. místo, učitel na základní škole 14. místo

Z výše uvedených vyhodnocených údajů je zřejmé, že jde o specifickou skupinu respondentů, kteří vnímají ostatní jinak, než jaká jsou hodnocení v rámci širších a kvantitativně větších skupin dotazovaných. Nejmarkantněji je to vidět na povolání ministra, který v celostátním průzkumu vytrvale klesá, co do umístění v žebříčcích, ale učitelé tuto pozici vidí jako velmi prestižní.

4.3.3. Prestiž povolání podle pohlaví

Tabulku s pořadím povolání pohledem učitelů – mužů, přikládám pouze jako přílohu, z důvodů malého počtu respondentů (8.).³² K mužům tedy pouze informativně. Na první místo zařadili profesi *lékaře*. Vlastní povolání vnímají až na 16. místě. Bez rozdílu do jednoho na poslední místo umístili povolání *uklízečky*. Oproti celku vidí muži jako prestižnější být profesionálním sportovcem (6.) než třeba učitelem na vysoké škole (8.).

S ohledem k tomu, že převážnou většinu respondentů tvořily ženy, je zřejmé, že rozdíly mezi celkovým výsledkem a výsledky z tabulky žen bude pouze nepatrný. Rozdíly jsou vidět při bližším zkoumání v hodnotách průměrného hodnocení a prohození pozice profese *kněze* a *účetní*.

³² Viz. Příloha č. 1:

Počet respondentek 54.

Tabulka č. 4.

Pořadí	Povolání	Průměr
1.	soudce	4,00
2.	lékař	4,36
3.	ministr vlády	4,64
4.	vědecký pracovník	5,85
5.	starosta	6,67
6.	učitel na vš	7,55
7.	manažer	7,61
8.	poslanec	7,88
9.	profesionální sportovec	9,70
10.	programátor	10,39
11.	projektant	11,21
12.	novinář	12,09
13.	bankovní úřední	13,70
14.	učitel na zš	13,76
15.	policista	13,88
16.	voják z povolání	15,12
17.	majitel malého obchodu	15,88
18.	soukromý zemědělec	16,82
19.	účetní	17,52
20.	kněz	17,55
21.	sekretářka	18,82
22.	truhlář	20,21
23.	prodavač	22,61
24.	stavební dělník	22,67
25.	uklízečka	24,76

Po zhodnocení údajů z pozice pohlaví je možné tvrdit, že výsledky by byly jistě odlišné, zúčastnilo-li by se šetření více mužů (tedy pokud by ve školství vůbec byli). Z údajů od mužských respondentů je patrné, že některá povolání vnímají odlišně od žen a je jen škoda, že se jich ve školství nepohybuje více.

4.3.4. Prestiž povolání podle stupně ZŠ

Počet respondentů celkem 62.

1. stupeň 30 respondentů.
2. stupeň 32 respondentů.

Tabulka č. 5.

1. stupeň			2. stupeň		
Pořadí	Povolání	Průměr	Pořadí	Povolání	Průměr
1.	ministr vlády	3,59	1.	lékař	3,27
2.	soudce	4,18	2.	soudce	4,07
3.	lékař	5,00	3.	vědecký pracovník	5,73
4.	vědecký pracovník	6,23	4.	starosta	5,87
5.	starosta	7,00	5.	ministr vlády	6,27
6.	manažer	7,64	6.	učitel na vš	7,20
6.	poslanec	7,64	7.	manažer	7,40
8.	učitel na vš	7,77	8.	profesionální sportovec	8,80
9.	programátor	9,86	9.	poslanec	9,87
10.	profesionální sportovec	10,09	10.	programátor	11,53
11.	projektant	10,59	11.	novinář	12,07
12.	novinář	12,36	12.	projektant	12,33
13.	bankovní úředník	13,50	13.	bankovní úředník	12,47
14.	učitel na zš	13,55	14.	učitel na zš	14,40
15.	policista	13,86	15.	voják z povolání	14,47
16.	majitel malého obchodu	15,55	16.	policista	14,60
17.	voják z povolání	15,95	17.	majitel malého obchodu	14,87
18.	soukromý zemědělec	16,64	18.	kněz	15,67
19.	účetní	17,64	19.	soukromý zemědělec	16,40
20.	kněz	17,77	20.	účetní	18,00
21.	sekretářka	18,50	21.	sekretářka	20,60
22.	truhlář	19,95	22.	truhlář	20,73
23.	prodavač	22,64	23.	stavební dělník	22,13
24.	stavební dělník	23,00	24.	prodavač	22,20
25.	uklízečka	24,73	25.	uklízečka	24,93

Při prvním pohledu je vidět, že prestiž povolání je z pohledu učitelů prvního a druhého stupně vnímána v mnohém odlišně. Již na vrcholu tabulky je rozdíl. Zatímco na prvním místě u učitelů druhého stupně je *lékař*, tak u učitelek prvního stupně je to překvapivě *ministr vlády* a to s jasným rozdílem v průměrné hodnotě oproti dalšímu pořadí. Rozdílné je také postavení *učitele na vysoké škole*, který je u prvního stupně o dvě pozice níže. Co ovšem zůstává neměnné, je pozice vlastního povolání – shodně 14. místo.

4.3.5. Prestiž povolání podle délky pedagogické praxe

0-10 let - 9 respondentů

11-20 let - 25 respondentů

Tabulka č. 6.

0 - 10 let			11 - 20 let		
Pořadí	Povolání	Průměr	Pořadí	Povolání	Průměr
1.	soudce	3,60	1.	soudce	4,00
2.	manažer	5,40	1.	ministr vlády	4,07
3.	lékař	5,60	3.	vědecký pracovník	4,80
4.	učitel na vš	6,00	4.	lékař	5,40
4.	vědecký pracovník	6,00	5.	starosta	6,27
6.	ministr vlády	7,00	6.	učitel na vš	6,80
7.	programátor	8,40	7.	poslanec	7,47
8.	poslanec	9,20	8.	manažer	7,87
9.	starosta	9,40	9.	profesionální sportovec	8,53
10.	projektant	10,40	10.	programátor	10,33
11.	novinář	11,00	11.	projektant	11,47
12.	učitel na zš	12,60	12.	novinář	12,67
13.	profesionální sportovec	13,40	13.	bankovní úředník	12,87
14.	voják z povolání	14,60	14.	policista	14,80
14.	majitel malého obchodu	14,60	15.	učitel na zš	14,87
16.	účetní	14,80	16.	majitel malého obchodu	15,07
17.	policista	15,00	17.	voják z povolání	16,00
18.	soukromý zemědělec	16,80	18.	kněz	16,07

19.	truhlář	17,80	19.	soukromý zemědělec	16,20
20.	sekretářka	18,00	20.	účetní	18,33
21.	bankovní úředník	18,80	21.	sekretářka	20,53
22.	kněz	19,40	22.	truhlář	21,40
23.	prodavač	21,80	23.	stavební dělník	22,53
24.	stavební dělník	22,40	23.	prodavač	22,60
25.	uklízečka	25,00	25.	uklízečka	24,93

21 a více let - 28 respondentů

Tabulka č. 7.

21 a více let					
Pořadí	Povolání	Povolání	Pořadí	Povolání	Povolání
1.	lékař	4,00	14.	policista	12,59
2.	soudce	4,12	15.	učitel na zš	13,12
3.	ministr vlády	4,24	16.	voják z povolání	14,94
4.	starosta	5,94	17.	majitel malého obchodu	15,88
5.	vědecký pracovník	6,94	18.	soukromý zemědělec	16,65
6.	poslanec	8,47	19.	účetní	16,94
7.	manažer	8,76	20.	kněz	17,94
8.	učitel na vš	8,76	21.	sekretářka	18,53
9.	profesionální sportovec	9,53	22.	truhlář	20,12
10.	programátor	11,00	23.	stavební dělník	22,35
11.	projektant	11,47	24.	prodavač	23,29
12.	bankovní úředník	11,59	25.	uklízečka	24,53
13.	novinář	12,24			

Při pohledu na tabulky sestavenými podle délky pedagogické praxe je jasné, že jsou co do vzájemné odlišnosti výsledkově nejpestřejší. Shodují se v postavení uklízečky na posledním místě a v silné pozici soudce. Zatímco ale soudce u respondentů s nejkratší praxí zaujímá první místo neochvějně, s nejlepší výsledkovou konzistencí výsledků u

jednotlivých dotazovaných, tak u respondentů s praxí delší než dvacet jedna let je na místě druhém, jen těsně před profesí ministra vlády. Podobné jsou výsledky u skupin s delší praxí. Na pozicích od třináctého místa se pořadí skoro neliší a rozdíly jsou spíše v umístěních na předních místech v žebříčku. Respondenti s nejkratší praxí jsou největšími zastánci učitelského povolání. Umístěním vysokoškolského učitele na čtvrté místo se nejvíce přiblížili výsledkům tohoto povolání ve výzkumu CVVM. I umístění ministra vlády na místo šesté je oproti výsledkům zbylých dvou skupin odlišné, stejně tak pokles pozice u profesionálního sportovce nebo naopak lepší postavení povolání účetní. Při hodnocení svého povolání jsou z těchto tří skupin největšími zastánci, přesto svou profesi jako příliš prestižní nevnímají (12. místo).

4.3.6. Shrnutí průzkumné části

Výše uvedené údaje potvrzují fakt, že šetření bylo prováděno se specifickou skupinou respondentů. Některé výrazné odlišnosti ve srovnání s výsledky dosaženými na celostátní úrovni to jen dokazují. Lze konstatovat, že podobně jako široká veřejnost vnímají učitelé jako více prestižní ta povolání, kde jsou větší požadavky na dosažené vzdělání. Výrazně odlišné je vnímání veřejných politických profesí – ministr vlády, poslanec a starosta. Kde si jsou výsledkově podobní, tak to je povolání lékaře, vědeckého pracovníka nebo učitele na vysoké škole.

Tato práce měla jeden z hlavních cílů zjistit, jak prestižně vnímají učitelé základních škol své povolání. Na základě shromážděných údajů mohu tímto potvrdit, že ***učitelé základních škol v Lounech své povolání, ve srovnání s veřejným míněním, z hlediska prestiže podhodnocují.***

5. Diskurs nad klíčovými problémy školství

optikou lounských učitelů

V této části práce je věnován prostor tématům, která dotazovaní učitelé zmínili, či v některých případech blíže specifikovali v druhé části dotazníku.³³ Úvaha nad těmito tématy – problémy je „opřena“ i o autorovu osobní zkušenost (6 let učitel na jedné z lounských škol) a v neposlední řadě o četné rozhovory s dotazovanými učitelkami a učiteli. Mezi níže uvedenými problémy můžeme hledat odpovědi na otázku: Proč si učitelé myslí, že jejich povolání není tak prestižní?

Autor si je vědom, že každé z uváděných témat by si zasloužovalo a žádalo větší pozornost či prostor. Nicméně pro potřeby této práce jsou jen relativně stručně popsána pouze ta témata, která byla respondenty šetření uváděna nejčastěji, a která se nejčastěji objevovala v následných rozhovorech s dotazovanými.

Kot'a řadí mezi obecně nejčastěji frekventované problémy školství: výši učitelských platů, feminizaci školství, odchody učitelů z resortu, odklon od učitelské dráhy a nástup do jiných profesí u převážné části absolventů pedagogických fakult, stárnutí učitelských sborů a rostoucí počty nekvalifikovaných učitelů.³⁴ To vše jsou jistě obecně známá fakta, o kterých se často diskutuje i mezi laickou veřejností. Není náhoda, že školství je již dnes tradičně spojováno s ženami a že nával studentů na pedagogické fakulty univerzit není dán enormním zájmem středoškoláků o povolání pedagoga.

Vašutová odkazuje na výzkum prováděný na Slovensku od devadesátých let, zkoumající různé aspekty učitelské profese.

„Výzkum slovenských učitelů podchytil pět oblastí problémů:

- *materiální problémy, které byly konkretizovány jako nízké platy, zatěžující vysoké ceny a výdaje na vlastní děti*
- *osobní problémy, mezi nimiž byly uváděny zdravotní potíže, bytové problémy, špatné vztahy v rodině, rozvody manželství, únava, nedostatek volného času, omezování se*
- *vztahové problémy, které postihovaly vztahy ve sboru, se žáky, s rodiči žáků, s řediteli škol*
- *pedagogické problémy se týkaly hlavně podmínek výkonu profese, tj. permanentní změny obsahu vyučování, předimenzování obsahu, vysoké počty žáků ve třídách,*

³³ Ukázky odpovědí viz. Přílohy 2. - 6.

³⁴ HAVLÍK, R. - KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. s. 157.

nedostatek učebnic a pomůcek, nekonceptčnost, nezájem žáků, problém kvalifikovanosti učitelů

- *další specifické problémy zahrnovaly problémy občanské, politické, sociální a kulturní či specifické pedagogické“³⁵*

Podobný výzkum provedený v našem prostředí by jistě nepřišel s příliš odlišnými závěry. Je patrné, že jsou otázky, které jsou mezi pedagogy akcentovány stejně tak u nás, jako v zahraničí. Ačkoli se už předem dalo předpokládat, že výsledky výzkumu ze Slovenska nám, vzhledem k dlouhodobému společnému politickému propojení, budou velmi blízké.

Otázka výše platů byla záměrně při zadání dotazníkové otázky vyčleněna a to z prostého důvodu. Frekventovanější téma ohledně učitelské, ale i jakékoli jiné, profese bychom hledali stěžít. Proto je zde uveden pouze relativně stručný přehled situace za poslední dekádu, spolu s několika poznámkami, aby přeci jen nebyla tato významná problematika pominuta.

5.1. Prestiž učitelů versus platové ohodnocení

Vašutová k sebereflexi učitelů ve své knize uvádí: „*Učitelé jsou přesvědčení, že zvýšení jejich společenské prestiže nejvíce prospěje navýšení platů alespoň do takové úrovně, aby byly nad celostátním průměrem. Vycházení ze zkušeností s konzumní společností, ve škole zprostředkovanou míněním a postoji žáků a jejich rodičů. Ti často hodnotí důležitost učitelů pro společnost podle toho, jaké jsou jejich příjmy. Ve skutečnosti však výše platu nemá rozhodující vliv na prestiž profese.*“³⁶

Otázka finančního ohodnocení je a bude stále aktuální nejen v případě učitelského povolání. Blížkovský, Kučerová a Kurelová na závěr své knihy vydané již v roce 2000 uvádí několik bodů, které vychází z materiálů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy „*Koncepce vzdělávání a rozvoje, vzdělávací soustavy v ČR*“. Uvádí se v ní, mimo jiné, velmi optimistické zvýšení platů učitelů tak, aby v roce 2002 činily 130% průměru platů v národním hospodářství ČR a v roce 2005 by měly dosáhnout úrovně srovnatelné se zeměmi EU.³⁷ Plány to byly pěkné, ale jak to tak někdy bývá, více než

³⁵ VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele*. s.43.

³⁶ Tamtéž, s. 136.

³⁷ BLÍŽKOVSKÝ B. A KOL. *Středoevropský učitel na prahu učící se společnosti 21. století*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 2000. s. 236. ISBN 80-85615-95-9. (Dále jen: BLÍŽKOVSKÝ B. A KOL. *Středoevropský učitel na prahu*.)

optimistické a hlavně nereálné. Je sice pravda, že mezi lety 2000 a 2013 stoupla hrubá mzda takřka dvojnásobně, ale stejně tak stoupaly a stále stoupají i náklady, takže z hlediska reálných mezd k významnému zlepšení nedošlo. A co je pro učitele nejdůležitější, jejich mzdy se plánovaným 130% oproti průměru ani zdaleka neblíží. V Ústeckém kraji v roce 2013 činil průměrný plat bez osobního ohodnocení 24 869,- Kč,³⁸ což je ve srovnání s průměrnou mzdou 25 128,- Kč uváděnou Českým statistickým úřadem necelých 99%.³⁹ Až na malý počet výjimek učitelé dotazovaní v šetření výši platů skutečně nezmiňovali, ale z rozhovorů s nimi vím, že dosahovaná výše mzdy, je v jejich očích jeden z podstatných faktorů, který ovlivňuje míru prestiže jejich povolání.

I tak je ale nutné si uvědomit, že ačkoli byly představy o učitelských platech a odměnách optimističtější než se nakonec stalo reálným, tak v porovnání s jinými zaměstnanci státních institucí nedosahují špatných příjmů. Jejich povolání má tu nespornou výhodu, že je více či méně veřejné. Pokud se tedy mluví o nutnosti zvyšování platů, pak práce učitelů, stejně jako hasičů nebo policistů, je snadné obhajovat. Tuto výhodu již nemají například státní zaměstnanci, u kterých se předpokládá vysoká erudice, co se týče výkonu jejich profese, ale mediálně již nejsou natolik zajímaví, aby se mohli nějak účelně dožadovat navýšení svých příjmů.

5.2. Financování školství

Oblasti financí se ve svých odpovědích učitelé přesto nevyhnuli. Naopak, ve více než třetině získaných odpovědí na druhou část dotazníku, se problémy s financováním vyskytovaly. Odpovědi měly dvojí charakter: 1. nedostatečné investice do vybavení školy, 2. přidělování peněz na základě počtu dětí navštěvujících školu.

Praxe je taková, že škola čerpá během roku peníze z přiděleného rozpočtu, jehož výše je odvislá od počtu žáků, kteří školu navštěvují. Na malé investice, o kterých se dotazovaní ve svých odpovědích zmiňovali, přichází řada až v době, kdy je ředitelkám a ředitelům jasné, že jim finanční prostředky v rozpočtu zbydou, tedy ke konci kalendářního roku. Aby peníze na malé investice zbyly, je tedy nutné velmi pečlivé plánování a sledování finanční situace během celého roku. To v případě, že jako ředitel nevyužiji jinou možnost, jako například zdroje z projektů financovaných EU. Česká republika má právě v oblasti školství největší nedostatky v čerpání z evropských fondů. Přestože ministerstvo

³⁸ Škol (MŠMT) P 1-04, Základní školy – zaměstnanci, mzdy/platy celkem (bez OON/OPPP) a průměrná měsíční mzda/plat – podle území.

³⁹ Korektně je dobré dodat, že osobní ohodnocení je takřka vždy součástí platu učitele. Ve své praxi jsem se zvláště u začínajících učitelů nesetkal, s tím, že by osobní ohodnocení nebylo k platu přiznáno.

pořádá řadu školení na tvorbu projektů, zdá se, že v této oblasti školy (i ty lounské) mají stále rezervy.

Podobně dynamická diskuse dlouhodobě probíhá v řadách školské veřejnosti v případě „přidělování peněz na základě počtu dětí“, tedy normativního systému financování. V Lounech, jako typickém maloměstě, se otázka přidělování financí podle počtu žáků silně odráží samozřejmě na obsazenosti škol. Odbouráním přiřazení dítěte do základních škol podle lokality bydliště se snadno stane, že jedna ze škol otevírá i čtyři první třídy a druhá má stěží jednu třídu prvňáčků. Dle mínění dotazovaných se spíše jedná o módní vlny, které ale ovlivní financování školy na několik let. Je otázkou, jak takovému trendu předejít. Nabízí se možnost ztraktivnění „své“ školy samotnými učiteli. Možná je to nápad poněkud idealistický a je možné, že by ho dotazovaní kantoři neslyšeli rádi, ale právě jejich práce je tím, co dělá škole jméno a co může instituci zaručit větší příliv prvňáčků. Jsem si plně vědom, že věc není jen takto černobílá a rozhodně bych se neodvážil veškerou práci navíc opět přenechat na bedrech kantorů, nicméně na odliv dětí konkrétní školy je možné nahlížet i jako na podnět k vnitřní změně a ke zvýšení úsilí všech zaměstnanců.

Na portálu RVP, ale i v Učitelských novinách můžeme nalézt mnoho příspěvků zabývajících se touto problematikou. Spolu s řešením nekázně u žáků patří téma financování mezi nejčastěji diskutované. Pro názornost uvádím několik příspěvků, které byly zveřejněny v posledních letech v učitelských novinách. Učitelské noviny ročník 2010, v čísle 02, článek: *Měl by se změnit systém financování školství?* Několik odborníků z praxe bylo požádáno v článku, který se zabývá systémem financování školství a možnými změnami, o komentář k návrhům na změnu financování a jejich různorodé odpovědi dokreslují na jednu stranu to, jak je tato problematika živá, na druhou stranu to, jak rozdílné názory odborníci zastávají.

Má se pozměnit normativní systém financování? Měl by se zjednodušit? Nebo zcela změnit? A bylo by dobré zavést v rámci běžného financování i systém zvolený pro „šablony“, tedy paušál a vedle něho fixní částku na žáka?

Hana Bažantová, ředitelka Základní školy Na Krétě, Terezín, členka Rady Asociace základního školství.

„Byla bych pro zachování a zjednodušení normativů. Naši asociaci jde o to, aby školy dostávaly peníze nejen normativy na žáka, ale i normativy na třídu. Podle nás by to nebylo složitější, ale respektovalo by to situaci škol, které prostě musely kvůli počtu žáků rozdělit třídy a mají je naplněny na osmnáct, devatenáct. Z hlediska pedagogického je to jistě skvělé, ale z hlediska ekonomického velký problém.

Proto mi není proti myslí systém financování, který zvolilo ministerstvo školství pro tzv. šablony. Je podstatné, aby se správně vyvážila část paušální a část normativní, aby si školy nemohly tvořit třídy třeba po dvanácti žácích, což by bylo skvělé, ale neufinancovatelné. Toto vyvážení se ale nesmí tvořit od zeleného stolu, ale musí vznikat v diskuzi s řediteli škol.“

Jitka Kendíková, ředitelka Základní školy J. Gutha-Jarkovského, Truhlářská, Praha 1

„Pro základní školy bych hledala jiný než normativní systém financování, příliš tvrdě na ně dopadá snižování počtu žáků. Naše škola pracuje i s dětmi s Aspergerovým syndromem – i když na ně dostáváme navýšený normativ, nepokryje to zvýšené náklady, které jsou nezbytné. Škola dostane normativně rozdělené peníze podle průměru. Pokud má ředitel velmi mladý pedagogický sbor, s penězi vystačí. Ale jestliže chce mít diverzifikovaný, pestrý sbor, vedle mladších i starší a zkušené, tedy zařazené do vyššího tarifního stupně, dostává se do problémů.

Tomu nepomůže zjednodušení normativů, byla bych pro opuštění normativní cesty, která navíc vhání školy do tvrdého boje o žáka, ze kterého se pak leckdy vytrácí dítě a jeho vzdělávání. Je to začarovaný kruh – aby škola přilákala žáky, hledá specializaci a nadstandard, který je ale finančně náročný... Tomu bohužel nepomůže příklon k financování podobnému jako u šablon. Jistě, v systému financování musí být spravedlnost, to ale není normativy zaručeno. Škola by měla dostávat peníze na zajištění vlastního školního vzdělávacího programu. Byla bych spíš pro nákladové financování. Nevím, jestli by na to byly peníze, ale to je obecný problém současného školství. Chceme kvalitní a specializované učitele, ale nemáme peníze, abychom je kvalitně zaplatili. Máme hezké vize, ale není na ně dostatek peněz.“

Miroslav Hubatka, ředitel Základní školy JUDr. Mareše, Znojmo

„Normativní systém financování je to nejhorší, co může pro velké školy existovat. Normativy jsou skutečně nepřehledné a chovají se jako Jánošík – bohatým berou a chudým dávají. Chápu, že kdyby se peníze rozpočítávaly jednoduše a striktně stejnou částkou na žáka, řada malých škol, málotřídek, by nepřežila. Ale systém využívaný v rámci šablon by vyhovoval lépe než současný – školy by dostávaly nějaký paušál, který by pomohl těm malým, a pak jasnou částku „na židličku“, tedy na dítě. A ředitel by se rozhodl, jestli půjde po kvalitě, nebo po kvantitě. Někdo pochopí, že peníze nejsou všechno. Jde samozřejmě o to, jak vysoký by byl paušál – ale myslím, že pokud by obec měla zájem provozovat podlimitní školu, měla by se na jejím financování tady sama podílet. Takový systém by byl spravedlivý ke všem. Předpokládá to ale změnu systému financování škol.“⁴⁰

Rozprava nad tímto tématem v Učitelských novinách pokračovala, a v roce 2011 bylo možné na jejích stránkách najít článek, který se financování věnoval z pohledu kvality odváděné práce a úrovně dosahovaných výsledků. „Normativní financování a úroveň školy“.⁴¹ Dotazovaní v tomto článku měli velmi podobné připomínky, jako ty, které uvádějí respondenti dotazníku. Četné rozhovory s lounskými učiteli potvrzují, že současný systém přidělování financí, kvalitě výuky rozhodně nepřidá. Na jednu stranu je veřejností často požadován individuálnější přístup k žákovi při výuce, na druhou stranu je toto velmi složitě splnitelné, když z pohledu financování je potřeba třídu efektivně využít tj. naplnit. Tím se opět vracíme k nevyrovnanému otevírání prvních tříd. Je reálně možné udržet tolik požadovanou kvalitní a individuální výuku i ve čtyřech prvních třídách, kde sedí téměř ke třiceti žákům? To jsou otázky nad kterými možná rodiče, ve snaze přihlásit své dítě do konkrétní „modní“ školy, neuvažovali. Jsem toho názoru, že to jistě možné je, nicméně taková situace klade zvýšené nároky na vyučujícího a nemenší mírou na rodiče, kteří by se měli rozhodně podílet na domácí přípravě dětí. Také by bylo možné děti přijaté do několika prvních tříd během prvního pololetí znovu rozřadit podle jejich schopností, aby se tak vytvořily příhodnější podmínky pro žáky přirozeně nadané a také prostor pro ty, kterým bude třeba věnovat zvýšenou pozornost.

⁴⁰ ŠVANCAR, R. *Měl by se změnit systém financování školství?*. Učitelské noviny. 2010, č. 2. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/>

⁴¹ ŠVANCAR, R. *Normativní financování a úroveň školy*. Učitelské noviny. 2011, č. 2425. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz>

5.3. Feminizace školství

Jako další problém současného školství je často zmiňována *feminizace*. Koťa k tomu uvádí: „... bývá někdy vydávána za hlavní faktor poklesu prestiže učitelství. Je pravda, že pokud ženy hrály ve společnosti druhořadou roli a nastupovaly do tradičně mužských profesí, tak si sice zvyšovaly rychle společenskou vážnost, ale současně tato povolání jako celek na čas vykazovala v prestižním žebříčku určitý pokles.“⁴²

Vašutová identifikuje příčiny, proč muži nenastupují kariéru učitele nebo ji záhy opouští takto:

- „Muži neinklinují k profesím, které mají nižší společenský status nebo nejsou typicky „mužské“ nebo v nich převažují ženy.
- Muži mají mnoho jiných zájmů, než aby se zaměstnávali pouze školou jak v pracovní době, tak mimo ni, což se u učitelství běžně předpokládá.
- Učitelské platy jsou muži považovány za nedostatečné pro obživu rodiny.
- Mnozí učitelé – muži mají ještě jiná zaměstnání, aby udrželi životní standard rodiny.
- Muži nemají většinou osobnostní předpoklady pro pedagogickou práci s mladšími věkovými kategoriemi žáků.
- Vyšší zastoupení učitelů – mužů je na středních odborných školách a gymnáziích, což je v souladu s vyšší prestiží středoškolského učitele v hierarchii kategorií učitelů.“⁴³

Z výzkumu CVVM je patrné, že učitelské povolání jako celek svou vážnost a společenskou prestiž neztratilo, ale je pravdou, že s problémem feminizace může být provázána nízká prestiž, kterou si sami učitelé (učitelky) přisuzují. Řečí čísel se dlouhodobě uvádí podíl mužů, kteří vykonávají tuto práci maximálně 15%. Mnozí toto číslo považují za nadsazené a tvrdí, že podíl mužů je dlouhodobě nižší. Průzkum mezi účastníky šetření ukázal, že mužský element skutečně chybí. Z rozhovorů vyplývá, že to není tím, že by snad ženy učitelky svou práci nebyly schopny zastat. Ale větší počet mužů učitelů by lépe odrážel sociální rozvrstvení společnosti, kde také nežije 85% žen a 15% mužů, a pomohl by i při řešení specifických situací, ke kterým při výuce dochází.⁴⁴ Dalším z argumentů bývá to, že učitel - muž mívá větší přirozený respekt a je pro něj snazší žáky

⁴² HAVLÍK, R. - KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. s. 159.

⁴³ VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele*. s. 46.

⁴⁴ Viz. Sexuální výchova u chlapců, pracovní činnosti, apod.

zaujmout. Osobní zkušenost autora tuto domněnku potvrzuje pouze z části. Přichází-li učitel do školy, kde je ojedinělým elementem, může mu to v oblasti zaujetí žákovi pozornosti práci usnadnit. Tento efekt, ale obvykle netrvá dlouho a časem vyprchává. Nastupuje pak opět „jen“ pedagoga erudice a jeho schopnosti, jen ty jsou pak hodnoceny a oceňovány.

Převažující ženské zastoupení na prvním stupni základních škol myslím na škodu není. Přece jen, zde je ženský přístup k malým dětem vhodnější. Už na druhém stupni by měl být mužský element zastoupen častěji. Mužský pohled na problematiku může být pro mnoho žáků v období puberty velice přínosný. Nehledě na to, že v období hledání si vzorů, může takovou roli zastat zrovna kvalitní učitel. Chlapci by tak měli osobnost, se kterou by se mohli ztotožnit.

Feminizace školství je opravdu často diskutovanou otázkou, je ale zajímavé, že mezi problémy, které dotazovaní uváděli, zmiňována nebyla. Na druhou stranu to může být dáno převážně ženskými respondenty.

S nedostatkem mužů ve školství úzce souvisí další z často zmiňovaných problémů. Nedostatečný příliv nebo brzký odliv mladých absolventů pedagogických škol z oblasti školství. *„Převážná většina odchodů učitelů ze školství bývá zdůvodňována platovými podmínkami, ale je otázka, zda to v řadě případů není „zastírající argumentace“. Poukazy na slabé finanční ohodnocení mohou být současně náhražkou za přiznání vlastní lidské nezralosti, která je vystavena přímé konfrontaci s každodenní výchovnou realitou. Lidé neradi veřejně přiznávají vlastní selhání, neschopnost zvládnout složité nároky, porážku vlastních iluzí a následnou rezignaci. Sociologové poukazují na fakt, že pokud někdo po dlouhou dobu argumentuje pouze platy a mluví o hlavním problému profese v „řeči peněz“, může jít velice často o jedince, kterým se zhroutil vnitřní hodnotový svět.“⁴⁵*

Otázkou také zůstává, kolik absolventů pedagogických fakult chtělo ve skutečnosti učitelské povolání vykonávat, a kolik jich na tuto školu šlo s již předem utvořenou vizí, že je to pro ně „pouze“ titul o což jim jde, a že stejně toto povolání vykonávat nebudou.

Jiný případ jsou absolventi, kteří by rádi povolání učitele vykonávali, ale jak je zmíněno v citaci výše, po uplynutí nějaké doby zjistí, že na to prostě nemají. Takové případy je ovšem možno brát jako selhání celého systému vysokoškolského vzdělávání na pedagogických fakultách. Jednou z podnětných myšlenek, které při rozhovorech s pedagogy zazněly, bylo zavedení atestačního řízení pro začínající učitele. Vysokoškolský

⁴⁵ HAVLÍK, R. - KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. s. 160.

titul by byl pak udělen, až po prokázání dlouhodobé odborné způsobilosti v praxi. Nejedná se tedy o návrh totožný s uvažovaným karierním řádem. Karierní řád má umožnit profesní i platový růst a má zohlednit míru snahy o vyšší kvalifikaci v rámci pedagogické profese. Návrh vzešlý z diskuzí s respondenty je spíše zaměřen na samotné uchazeče a posléze studenty pedagogických fakult. Osobní zkušenost autora dokládá, jak rozdílné přístupy zaujímají jednotlivé fakulty ohledně vykonávání pedagogické praxe při studiu. Ty mnohokrát neplní svoji funkci tj. připravit studenta na reálné situace, kterým může být ve škole vystaven. Důkazem budiž mnohé příspěvky na odborných diskuzních fórech, kde začínající učitelé žádají o pomoc při triviálních problémech, na které by měli být již dávno připraveni.

Návrhem na udělení vysokoškolského titulu až po dostatečném prokázání odborné způsobilosti bychom mohli také předcházet udělováním titulů lidem, kteří tento obor nikdy nechtěli vykonávat, ale právě jenom snaha o jeho získání byla motivem studia. Autor si je vědom toho, že k takovým radikálním řešení nejsou v současné době podmínky. Jistěže by nejdřív musela proběhnout diskuse odborné veřejnosti a proces by to byl pravděpodobně velmi zdlouhavý a výsledek těžko odhadnutelný. Největší překážku ovšem představují peníze, respektive financování takových změn. Jakkoliv by výsledky těchto změn mohly přinést zlepšení v pedagogické praxi, byly by tyto změny podmíněny zásahy do samotného systému rozdělování peněz. Veřejné vysoké školy se také potýkají s problémy financování z veřejných prostředků a podobně jako u škol nižších typů je v současné době mnohdy upřednostňována kvantita před kvalitou.

5.4. Integrace

Možná pro někoho překvapivě, přesto se tento termín objevil jako odpověď na otázku, jaké palčivé problémy ovlivňují učitele na škole. V pedagogickém slovníku uváděn pod termínem integrované vzdělávání je interpretován jako: „*Přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol. Cílem je poskytnout i žákům s těžkými a trvalými zdravotními postiženími společnou zkušenost s jejich zdravými vrstevníky a přitom respektovat jejich specifické potřeby.*“⁴⁶

Při vyhodnocování odpovědí, byl tento problém často pouze heslovitě uváděn, ale bez přesnějšího vymezení. Bylo tedy vhodné toto téma zmínit při rozhovorech s respondenty. Některé odpovědi nepotěší zastánce rušení speciálních škol (mimořádně

⁴⁶ PRŮCHA A KOL. *Pedagogický slovník*. s. 94.

v místě šetření taková škola existuje a představa jejího rušení nevyvolává ve městě nadšení), přesto autor považuje za vhodné toto téma zmínit. První rovina problému s integrací není nikterak pobuřující ani nijak zvlášť překvapivá. Jde o nedostatek individuálního přístupu, který žáci se specifickými vzdělávacími poruchami (SVP) vyžadují, a který při obsazených třídách, bez asistentů, není učitel sto žákovi poskytnout. Což vede zákonitě k rozmělnění kvality pedagogické práce odváděné ve třídě. Autor je přesvědčen, že do značné míry je to dáno nepřipraveností a nedostatečnou odbornou způsobilostí některých vyučujících. V tom případě je ovšem otázkou, zda je na školách v dnešní době dostatek pedagogických pracovníků dostatečně vyškolených, abychom mohli kvalitní výuku těmto žákům poskytnout a zda je vhodné na praxi začleňování dětí se SVP trvat i přesto, že určitou újmu utrpí každý ze zúčastněných v tomto procesu. Učitelé, se kterými měl možnost autor hovořit, se bez výjimky shodli, že integrace, a s ní provázané inkluzivní snahy, jsou potřebné. Jen je nutné v některých případech zvážit reálné možnosti, aby nedocházelo k nenávratným škodám.

Druhou rovinu problémů s integrací reprezentují snahy o integraci dětí ze sociálně znevýhodněných rodin nebo lépe z rodin nepřizpůsobivých. Spíše než o samotnou podstatu, tohoto typu integrace, ale jde o konkrétní případy, kdy se sejde těchto žáků ve třídě několik a nároky na učitele se v této konkrétní situaci násobí. Řada učitelů přiznala, že ač mají letité zkušenosti, tak přes veškerá školení cítí, že je jejich práce marná a proto se přiklání spíše k využití škol speciálních, kde jsou možnosti pro jejich výchovu příznivější. Autor si je vědom, že pouhé „přesunutí“ dítěte jinam problém neřeší. Šetření mezi pedagogy ovšem potvrdilo, že v regionu není tento jev ojedinělý, a že je potřeba o něm nejenom mluvit, ale je nejvyšší čas ho také aktivně řešit.

5.5. „Znehodnocení vzdělání“

Při prvním pohledu na označení dalšího problému, který řada dotazovaných v rozhovorech s autorem uváděla, to může vypadat až rouhačsky. Učitelé snad zastávají názor, že vzdělání není důležité? Naopak, jedná se spíše o označení souhrnného problému, který by se dal také označit jako deziluze z dosahovaného vzdělání ve srovnání s vědomostmi, které vzdělávání mají. Jednak v rovině časové, kdy řada respondentů nerozumí tomu, že maturitní zkouškou prošli v nedávné minulosti jedinci, které by si oni sami nedokázali u takové zkoušky představit a jednak v rovině místně-srovnávací, kdy dřívější nejednotností maturitních požadavků nebylo možné kvalitativně takové absolventy

srovnávat. Na úrovni středního školství se tento nedostatek snaží řešit státní maturitní zkouška. Praxe ukazuje, že to bude proces velmi komplikovaný. Škody, které byly v předchozích dvou desetiletích nejen v oblasti středního vzdělávání napáchány, bude velmi složité napravit. Díky rozvolnění požadavků na úroveň znalostí došlo v několika generacích k nezanedbatelným škodám. Jak již bylo v této práci zmíněno několikrát, povětšinou se jedná o záležitosti týkající se peněz na jedné straně a „souboji“ kvality s kvantitou na straně druhé.

Fakt, že například mezi lety 2000 až 2008 stále klesaly počty dětí na středních školách, ale zároveň stoupaly počty dětí s maturitní zkouškou, vypovídá o chybách, ke kterým docházelo. Autor dlouhodobě diskutuje nejen s učiteli základních škol, ale v rámci svého zaměstnání i s učiteli na školách středních a tam je situace podobně závažná. Dlouholetí pedagogové na středních školách vnímají otázku dosahování maturitních osvědčení také negativně. Shodují se na tom, že docházelo a někde stále dochází k cílenému poddimenzování požadavků a nároků na maturanty. Vesměs jsou v pozadí tohoto problému opět peníze a systém financování škol. V regionu, ve kterém byl prováděn tento průzkum, byla tradice odborného vyučování zastoupená několika školami, které nabízely širokou škálu oborů. V převažující míře byly tyto obory zakončeny výučním listem. Dnes jsou tyto školy nuceny každým rokem „vymýšlet“ nové obory zakončené maturitní zkouškou, jen aby nalákaly do svých lavic nové studenty a „přežily“. Konkurence je totiž velká a pro mnoho dětí lákavější. Často totiž slibuje snazší cestu k dosaženému vzdělání.

Autor chce věřit tomu, že státní maturity mohou tento problém alespoň částečně zredukovat. Zbývá ovšem ještě oblast vysokého školství a tam jsou takové radikální změny při současném stavu nerealizovatelné. Díky relativně snadno dosažitelnému maturitnímu stupni vzdělání je v naší společnosti mnoho mladých lidí „lačných“ po vysokoškolském titulu a příliš mnoho soukromých a státních škol, které jim tento sen chtějí nabídnout, než aby docházelo ke skutečnému zvyšování vzdělanostní úrovně. Autor se ani v nejmenším nechce dotknout pedagogických pracovníků, kteří na všech výše jmenovaných školách učí, chce pouze poukázat na rozdíly ve vnímání prestiže u jednotlivých stupňů vzdělání, ke kterým došlo během uplynulých dvaceti let.

Obsahem celé této práce je otázka prestiže učitelského povolání, a to do jaké míry prestižním ho vnímá konkrétní skupina učitelek a učitelů. Výše zmiňované zkušenosti a

poznatky získané z rozhovorů s pedagogy mají sloužit k lepšímu porozumění a pochopení, proč nevnímají své povolání s takovou mírou prestiže, jak ho vnímá veřejnost.

5.6. Děti, rodiče, komunikace se školou

Rodina je ve velkém sociologickém slovníku charakterizována jako: „... *nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.*“⁴⁷

Učitel tamtéž uváděn jako: „... *tradiční společenská role a zároveň profese, jejíž náplní je bezprostřední výchovně-vzdělávací činnost. Je úzce svázána s institucí školy a žáků ... Ve většině společností mělo značnou prestiž. Název učitel v přeneseném slova smyslu se používá k pojmenování někoho, kdo vzbuzuje úctu vysokými znalostmi i ochotou a schopností tyto znalosti předávat jiným.*“⁴⁸

Z obou výše uvedených charakteristiky vyplývá, že jsou to především rodina ve spolupráci s učiteli, kdo zajišťují socializaci a výchovu jedince a kdo napomáhá spoluvytváření hodnotových škál u mladého člověka – žáka. Jejich postoje, vzory chování a v neposlední řadě způsob vzájemné komunikace je to, co může pozitivně ovlivňovat žákovu socializaci a usnadnit jeho výchovu.

V následující části jsem se rozhodl heslovitě uvést časté odpovědi učitelů, které se týkají jejich vztahu k žákům a rodičům, a které ovlivňují či dokonce komplikují jejich práci:

- rodiče jsou apatičtí k problémům dětí
- komplikovaná nebo žádná spolupráce rodičů s dětmi
- ze strany rodiny – nedostatek času na děti
- přes veškerou snahu nekomunikace rodičů
- nezájem ze strany dětí o učení, chybí ctižádost
- „nedotknutelnost“ dětí, nepostižitelnost

Není zde uvedeno nic, co by neznal snad každý učitel ze své praxe. Čas od času se přece takové případy najdou, tak proč z toho dělat „vědu“? Ne, nejde o situaci, kdy chce autor udělat z komára velblouda a generalizovat z mála hodně. Tyto příklady jsou

⁴⁷ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. s. 940.

⁴⁸ Tamtéž, s. 1347.

zarážející spíše právě pro tu četnost, to že se s tím setkal každý učitel. Osobní zkušenosti i hovory s pedagogy naznačují, že tento problém je pravděpodobně mnohem hlubší, než si chceme připustit. Jak lze docílit smysluplné výchovy, když mnohdy nefungují základní komunikační schémata. A to jsme dnes obklopeni technologickými možnostmi, o kterých se učitelům před dvaceti lety ani nezdálo. To ale zřejmě nepomáhá, protože kde není vůle a ochota, tak tam ani sebelepší komunikační prostředek nepomůže. Nutno podotknout, že jistou část viny na tom nesou i učitelé, a to tehdy když nejsou ochotni některé komunikační možnosti využívat (email, IT komunikátory apod.). Bez posunutí „komunikačních standardů“ mezi školou (učitelem) a rodinou (rodičem) bude k progresům ve výchově docházet velmi pomalu. Autor chce věřit, že situace je dnes o mnoho lepší, než když vykonával svou pedagogickou činnost. Patřil mezi ty, kteří se snažili najít k rodičům nové cesty, ale za několik let své činnosti nezaznamenal ochotu a snahu ze strany rodičů tyto cesty využívat. Ze zkušeností učitelů vyplývá, že se situace markantně nelepší. Rodiče žáků, kteří prospívají, školu navštěvují pravidelně a rodiče těch, které by učitel potřeboval přimět k větší spolupráci, se mnohdy zdráhají na výzvy reagovat.

Jako podnět k zamyšlení může posloužit srovnání výše zmíněného s výsledky z výzkumů prováděných CVVM v rámci projektu „Naše společnost“, v jehož rámci pravidelně zpracovává Milan Tuček údaje z šetření „Jaké hodnoty jsou pro nás důležité.“ Čelní místa v něm zaujímají formulace: „žít ve spokojené rodině“ a „pomáhat především své rodině a přátelům,“ které považuje za velmi důležité více než dvě třetiny dotazovaných.

Dílčí často zmiňované problémy se samotnými dětmi, jako je zvyšující se nekázeň nebo nerespektování dospělých, autor považuje z větší části za „nechtěné“ produkty nedostatečné spolupráce školy a rodiny, kde svou míru odpovědnosti mají všichni zúčastnění.

Jedna z myšlenek na zlepšení situace ve vztahu žák-učitel, učitel-rodič bylo zřízení stálého pracoviště dětského psychologa na škole. Na každé škole samozřejmě působí výchovní poradci, ale i ti přiznávají, že mnohdy jsou problémy nad jejich možnosti a odborná pomoc by byla na místě. Autor je přesvědčen, že v některých regionech se specifickými problémy při vyučování, je zavedení takových pracovišť přímo na škole přímo žádoucí.

5.7. Rámcový a školní vzdělávací program – RVP a ŠVP

Rámcový vzdělávací program patří do systému kurikulárních dokumentů, které byly vytvořeny z důvodu nové vzdělávací politiky. Kurikulární dokumenty jsou výsledkem práce vycházející z principů, které byly zformulovány v tzv. Bílé knize, která vznikla jako důsledek nutnosti reagovat v oblasti vzdělávání na stále se vyvíjející a měnící společenské potřeby a vztahy.

Kurikulární dokumenty jsou koncipovány ve dvou úrovních. **Státní**, kam patří *Národní program vzdělávání* (zastřešující dokument) a z něho pramenící *rámcové vzdělávací programy* a úroveň **školní**, kam patří *školní vzdělávací programy*. RVP konkretizuje závazné cíle pro jednotlivé etapy vzdělávání a to pro předškolní, základní a střední. Vychází z koncepce celoživotního učení, formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap. Stěžejními prvky jsou v RVP tzv. klíčové kompetence, které mají napomoci absolventům uplatnit získané vědomosti a dovednosti v praktickém životě.

RVP by měl formou požadavků, vyjádřených v klíčových kompetencích, stanovit cíle, kterých by měl absolvent dosáhnout. Každá jednotlivá škola má pak možnost pomoci svého školního vzdělávacího programu studenta k těmto cílům dovést.

RVP má také napomáhat tomu, aby během procesu vzdělávání byly více zohledňovány individuální potřeby a možnosti žáka, a tím vytvářet příznivější podmínky při výuce. Stejně tak nabízí možnost vytvářet větší spektrum povinně volitelných předmětů, které budou lépe rozvíjet zájmy a potřeby žáků. Pomocí RVP by mělo také docházet ke stále většímu uplatňování slovního hodnocení a v neposlední řadě také k účinnější spolupráci s rodiči.

Jaká byla a je praxe očima učitelů? Autor může poskytnout zkušenost z let 2005-2006, kdy v rámci své pedagogické praxe byl u tvorby jednoho konkrétního školního vzdělávacího programu (ŠVP). Tvorbě předcházela návštěva ředitele jedné pilotní základní školy, kde s výukou podle svého ŠVP začali již vyučovat. Posléze následovalo období, ve kterém byly zřízeny komise zodpovídající za jednotlivé předměty, a práce mohla začít. Jedním s vedlejších efektů, které mělo zavedení těchto programů do škol přinést, mělo být zlepšení kolektivních vztahů uvnitř učitelského sboru při společné tvorbě ŠVP. Autor toto bohužel nemůže potvrdit. Práce na dokumentech učitele nijak zvlášť nepřiblížila, spíše se dá konstatovat, že pro ně byla do značné míry nevídanou zátěží, v které neviděli hlubší smysl. A to je podle autora jeden z možných „kamenů úrazu“ při zavádění tohoto projektu

do praxe. Pokud i dnes, a průzkum mezi lounskými učiteli to potvrdil, jsou zarytí odpůrci tohoto snažení, je to do značné míry dáno malou počáteční informovaností odborné veřejnosti. Nikoliv ve smyslu, že se to učitelé nedověděli vůbec, ale spíše v tom smyslu, že mnozí mají stále dojem, že se o těchto změnách dověděli až tehdy, kdy byli postaveni před hotovou věc a neměli možnost se k tomu vyjádřit. Zavádění a počáteční průběh vyučování podle ŠVP to podle některých dotazovaných učitelů dokázal. Je složité přesvědčovat zainteresované rodiče o prospěšnosti něčeho, v co sami nevěříte.

Podle RVP pro základní vzdělávání se vyučuje od roku 2007, máme tedy po několika letech od zavedení možnost tyto změny zhodnotit. Při pohledu na diskuzní fóra věnovaná oblasti školství je zřejmé, že učitelé se se změnou vyrovnali. Stále, ale přetrvává mezi řadou pedagogů skepse. Názor, že RVP není ničím přínosný a že do té doby nastavená schémata byla zcela dostatečná, není výjimečný, což ukázal i autorův průzkum. Na jedné straně je oceňována možnost školu skrze ŠVP více vyprofilovat, na druhé straně to s sebou nese řadu komplikací, které učitelé často zmiňují: *Co s dětmi, které změni školu?* (v průzkumu zvláště zmiňování žáci 1. stupně), *nejednotnost výukových materiálů a jejich rozdílná kvalita* (v průzkumu uváděné jak učebnice příliš triviální, tak učebnice příliš obsáhlé).

5.8. Shrnutí

Diskusní část práce si kladla za cíl pomoci dotazníkových odpovědí a rozhovorů s respondenty napomoci k lepšímu pochopení situace učitelů základních škol v dané oblasti šetření. Skrze odpovědi na nejpalčivější problémy, které jim v jejich praxi komplikují práci, označit ty, jež je vedou k horšímu vidění prestiže své profese, než která je jejich povolání dlouhodobě přisuzována širokou veřejností. Mezi nejčastěji jmenované problémy označili respondenti obecné problémy s financování oblasti školství, zvláště pak platové podmínky, dále pak komplikace spojené s inkluzivním vyučováním, obecně známé a často opakované problémy v komunikaci s rodiči, které se následně odrážejí ve ztížené práci s žáky, pokles prestiže dosaženého vzdělání, feminizaci školství, odliv absolventů pedagogických fakult z oblasti vzdělávání a v neposlední řadě některé dílčí problémy spojené s rámcovými vzdělávacími programy.

Ačkoli dostali respondenti prostor pro krátké návrhy, které by vedly ke zlepšení či řešení akcentovaného problému, v naprosté většině případů nebyl učiteli využit.

Při bližším zkoumání výše jmenovaných problémů se jako ty, které nejvíce ovlivňují vlastní vnímání učitelského povolání jevíly: platové podmínky, feminizace školství a pokles prestiže dosaženého vzdělání, v rozhovorech označovaný jako „znehodnocení“ nebo „degradace“ vzdělání. Ostatní výše zmiňované se jako určující faktory pro vnímání prestiže učitelského povolání neukázaly.

6. Závěr

Prestiž vykonávaného povolání je faktorem, který do značné míry ovlivňuje sebehodnocení každého pracujícího člověka. V případě povolání pedagoga to mnohdy může být to co rozhoduje ve chvílích, kdy na něho dolehne tíha zodpovědnosti s touto profesí spojená. Výchova, a s ní spojená socializace mladých lidí, je pro společnost jako celek zásadní a pozice učitele nenahraditelná. Spolu s rodinou staví základní, sociální a psychologické kameny, na kterých bude osobnost mladého člověka postavena. Je tedy důležité, aby učitelé cítili podporu nejen od široké veřejnosti, ale hlavně věřili ve smysl svého konání a tomu může vnímání prestiže vlastního povolání zásadně pomoci.

Tato práce si dala za cíl jednak ověřit hypotézu, že sami učitelé nevidí své povolání tak prestižně, jak je dlouhodobě vnímáno širokou veřejností na základě porovnání vlastního šetření s výstupy vzešlých z dotazníků „*Centra pro výzkum veřejného mínění*“, které je odborným oddělením Sociologického ústavu Akademie věd České republiky. Druhým průzkumným záměrem bylo, jaké faktory učitelské práce jsou pro toto vnímání zásadní.

Úvodní kapitoly jsou nezbytně věnovány samotnému definování pojmu prestiž, a s tím úzce souvisejícími pojmy z oblasti sociologie, jako status či sociální stratifikace. Dále bylo nutné shrnout vývoj historie výzkumu prestiže jak v obecné rovině, tak na území našeho státu.

Praktická část bakalářské práce, na svém začátku uvedena charakteristikou studovaného regionu a problematikou školství v Lounech, měla, jak již bylo zčásti výše naznačeno, dvě části.

Pro ověření míry prestiže lounských učitelů byly zvoleny metody dotazníkového šetření spolu s metodou volných rozhovorů s respondenty. Skupinu dotazovaných tvořili pedagogové základních škol ve městě Louny. Sběr a vyhodnocování získaných údajů probíhalo během let 2013 a 2014.

Průzkum ukázal, že tato specifická skupina respondentů skutečně nevnímá své povolání tak prestižně, jako ho vnímá široká veřejnost. Přestože na přední místa svého pořadí respondenti často umísťovali povolání, jejichž výkon je podmíněn vysokoškolským vzděláním, tak profesi učitele na základní škole přisoudili až čtrnácté místo, přičemž ani v jednom případě nebyla profese učitele na základní škole zařazena na prvním místě.

V druhé praktické části práce jsou formou úvahy hodnoceny údaje získané jednak pomocí dotazníků a hlavně pomocí rozhovorů s respondenty. Každé z podtémat je krátce

uvedeno krátkou charakteristikou obsahu, následovanou úvahou vzešlou z rozhovorů s dotazovanými. Pro potřeby mé práce je tato forma dostatečná, autor si je však vědom, že tyto problémy obecně zasluhují větší pozornost a mohou být podnětem a zdrojem dalšího šetření.

Z faktorů ovlivňujících dotazované při výkonu učitelského povolání, průzkum ukázal tři, které se přímo podílí na subjektivním vnímání prestiže vlastní profese. Jednak je to feminizace školství, učitelé označované „znehodnocení“ dosaženého vzdělání a v neposlední řadě platové ohodnocení.

Předkládaná bakalářská práce si neklade za cíl vyřešit všechny problémy učitelského povolání. Může, ale sloužit jako podklad pro další diskuzi nad těmito tématy a může se stát podnětem ke vzniku dalších navazujících a rozšiřujících prací. Nabízí se zde možnost budoucího šetření v rámci celého bývalého okresu Louny, které by tak přineslo celkový pohled na situaci prestiže pedagoga v celém správním celku ústeckého kraje. S ohledem na absolventské práce vznikající na obdobné téma by se také dalo uvažovat i o jisté komparaci s jinými kraji, a tak získat případně obraz o tom v jaké míře ovlivňuje vnímání prestiže učitele sociálně-ekonomická skladba obyvatelstva.

7. Seznam literatury

Prameny:

Státní oblastní archiv v Litoměřicích - Státní okresní archiv Louny, f. Sběrka kronik, Pamětní kniha města Loun 2/VI, sig. 002/VI, 1984-1990, 487 s.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích - Státní okresní archiv Louny, f. Sběrka kronik, Pamětní kniha města Loun 2/VII, sig. 002/VII, 1991-2000, 362 s.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích - Státní okresní archiv Louny, f. Sběrka kronik, Pamětní kniha města Loun 2/VIII, sig. 002/VIII, 2001-2005, 336 s.

Literatura:

BLÍŽKOVSKÝ, B. a kol. *Středoevropský učitel na prahu učící se společnosti 21. století: vzdělávací situace, profesní činnosti a podmínky učitelů České, Slovenské a Polské republiky: závěry akčního srovnávacího výzkumu*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 2000. 251 s. ISBN 80-85615-95-9.

BRENNER, V. - HROUDA M. *Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání*. Sociologický časopis. 1967, č. 5.

BRENNER, V. - HROUDA M. *Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání*. Sociologický časopis. 1968, č. 1.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, P. - HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HAVLÍK, R. - KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7367-327-7.

HAVLÍK, R. a kol. Učitelství z pohledu sociálních věd. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1998. 146 s. ISBN 80-86039-72-2.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

KAPR J. *Prestiž povolání*. Sociologický časopis, 1967, č. 6.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

PETRUSEK, M. - MAŘÍKOVÁ, H. - VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2002a. 488 s. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998. 328 s. ISBN 80-7178-252-1.

ŠANDEROVÁ, J. *Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 172 s. ISBN 80-246-0025-0.

ŠÍPOVÁ J. *Kdo byl Pavel Machonin*. Naše společnost. 2008, č. 1, s. 38-39. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>

ŠVANCAR, R. *Měl by se změnit systém financování školství?*. Učitelství noviny. 2010, č. 2. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/>

ŠVANCAR, R. *Normativní financování a úroveň školy*. Učitelství noviny. 2011, č. 2425. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz>

ŠVAŘÍČEK, R. – ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 340 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TUČEK, M. *Prestiž povolání červen 2013*: Tisková zpráva č. eu 130903. CVVM Sociologický ústav AV ČR [online]. 2013, [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>

VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. 190 s. ISBN 80-7315-082-4.

Webové stránky:

Městský úřad Louny [online]. 2014 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://mulouny.cz>

Ústecký kraj [online]. 2014 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://www.kr-ustecky.cz>

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR. *Centrum nezávislého průzkumu veřejného mínění: Naše společnost* [online]. 2013 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz>

8. Seznam příloh

1. Tabulka prestiže povolání podle mužů.
- 2.- 6. Ukázky odpovědí učitelů na druhou část dotazníku.

Příloha č. 1.

Výsledné pořadí podle respondentů – mužů (pouze 8 zúčastněných)

Pořadí	Povolání	Průměr
1.	lékař	3,4
2.	soudce	4,4
3.	starosta	5,0
4.	vědecký pracovník	7,4
4.	ministr vlády	7,4
6.	profesionální sportovec	7,6
7.	manažer	8,4
8.	učitel na vš	8,6
9.	bankovní úředník	9,4
10.	projektant	10,6
11.	programátor	11,4
12.	majitel malého obchodu	12,0
12.	novinář	12,0
14.	poslanec	12,8
15.	kněz	13,0
16.	učitel na zš	14,2
17.	soukromý zemědělec	15,6
17.	voják z povolání	15,6
17.	policista	15,6
20.	účetní	19,2
21.	truhlář	21,2
22.	prodavač	21,4
23.	stavební dělník	23,0
23.	sekretářka	23,0
25.	uklízečka	25,0

Příloha č. 2.

2. Co (vyjma výše platů) považujete za nejpálčivější problém(y) současného českého školství a jaká jsou podle Vás možná řešení? (stačí stručně, za obsáhlejší odpověď velmi děkuji :-)).

- Snaha nurybočovat. Vádí mi, že vcelkem dobře nastavený systém škol (základní a střední) se má měnit kvůli EU či jiným bláznům.
- Další vidím problém v neregulaci středních škol a tím pádem v nurybočující struktuře budoucích pracovníků. Škák by měl vidět, které profese v budoucnu budou potřeba a škola má a podle toho ovlivňat obory.
- Přehnaný tlak na výsledky. Dobrý žák nebo student je nepotřebný.
- Nedostatek práce na VŠ. Zavedla bych systém akreditací jako mají lékaři. Až po odúčení mohl být student získat titul. Tím by se měli odradit ti, kteří jdou studovat pedagogické obory ale nechtějí v budoucnu učít, jen chtějí titul z VŠ.
- Značné omezení učitelů ve vztahu k žákovi a nedostatečné nymexemí omezení učitelů. Mám tím na mysli, že se učitelé bojí žákovi čekat, říct či udělat (dobrý křesťanský biskup) (částečně je to mnohdy podmíněno věcnou opatřením) nebo ho nechat poslehnout. Když učitelé mají pocit, že mají jen právo ale ne povinnost poslehnout. Když učitelé mají pocit, že mají jen právo ale ne povinnost

Odpovědi nebo Vaše případné dotazy lze také poslat na následující email:

prestizucitele@seznam.cz

Děkuji za Váš čas.

Milan Rudolf ml.

Příloha č. 3.

2. Co (vyjma výše platů) považujete za nejpálčivější problém(y) současného českého školství a jaká jsou podle Vás možná řešení? (stačí stručně, za obsáhlejší odpověď velmi děkuji :-)).

SOUČINNOST RODINY A ŠKOLY, CHYBÍ RESPEKT
K UČITELI A ÚCTA K DOSPĚLÝM.

VZHLEDEM K TOMU, ŽE DÍTĚ TRÁVÍ VE ŠKOLE
VÝZNAMNOU ČÁST SVÉHO ČASU, DOCHÁZÍ K VÝZNAMNÉ-
MU OVLIVŇOVÁNÍ A ROZVOJI OSOBNOSTI DÍTĚTE,
DĚKAJÍM BYCH OD RODIČE, RODIČŮ VĚTŠÍ RESPEKT
A VĚDOMÍ VYŠŠÍ PŘESTIŽE UČITELĚ.

CHYBÍ MI SPOLUPRÁCE MEZI ŠKOLAMI, NEUSTAŮVA
SOUPEŘENÍ O KAŽDÉ DÍTĚ (PENÍZE), NEROVNOST
MEZI PŘIJÍMATÝMI ŽÁKY (JEJICH POČTU) A Tedy
POČTU TŘÍD NA ŠKOLÁKY. NĚKTERÉ ŠKOLY
BOJUSÍ O OTEVŘENÍ JEDNÉ TŘÍDY, JINÉ PRASKAJÍ
VE ŠVECH S PĚTI. (VĚDY?? SE JEDNÁ O HODNÍ VLNUŮ)

Odpovědi nebo Vaše případné dotazy lze také poslat na následující email:

prestizucitele@seznam.cz

Děkuji za Váš čas.

Milan Rudolf ml.

Příloha č. 4.

2. Co (vyjma výše platů) považujete za nejpálčivější problém(y) současného českého školství a jaká jsou podle Vás možná řešení? (stačí stručně, za obsáhlejší odpověď velmi děkuji :-).

- špatné finanční podmínky školství
- nezájem rodičů ⇒ neúspěšná rodina
(škol. nejsou vedeni ani k práci, ani k učení,
neuvědomují autoritu ⇒ nevhodná kontinuita.
- umělecké učňovské školství - firmy volají
po technických oborech; ty buď nejsou, nebo
málokdy absolventi „nic neumí“ (RVP - každý z
„dítěte“ co chce)
- pomalu se kroučí speciální školství

Mil. J. Rudolf

Odpovědi nebo Vaše případné dotazy lze také poslat na následující email:

prestizucitele@seznam.cz

Děkuji za Váš čas.

Milan Rudolf ml.

Příloha č. 5.

2. Co (vyjma výše platů) považujete za nejpálčivější problém(y) současného českého školství a jaká jsou podle Vás možná řešení? (stačí stručně, za obsáhlejší odpověď velmi děkuji :-).

1. Nedostatek financí pro rozvoj škol - pomůcky, stará budova, 2. čas, který věnujeme žákům, kterým by bylo lépe v praktických školách, bychom mohli věnovat žákům, kteří školu opouštějí a zejména žákům nadaným. Závěrečné se někdy dostává „topolovic“ a méně chápanými žáky, ti nikomu se nerozvíjejí. 3. Nejednotnost školství - každá škola má jiné SVP, jiné učebnice. Chudáci děti, které se přestěhují.

Odpovědi nebo Vaše případné dotazy lze také poslat na následující email:

prestizucitele@seznam.cz

Děkuji za Váš čas.

Milan Rudolf ml.

Příloha č. 6.

2. Co (vyjma výše platů) považujete za nejpálčivější problém(y) současného českého školství a jaká jsou podle Vás možná řešení? (stačí stručně, za obsáhlejší odpověď velmi děkuji :-).

Nejednotnost výběrů materiálů a učebnic, nejednotnost časového sledu učiva na různých školách (stačnické školství).

Příliš velké množství různých učebnic od různých autorů (= vydavatelství), kdy ne každá obsahuje minimum učiva dle RVP.

Po kolika letech práce mi stále zůstává část přetváry na regulačních stránkách, přidání učebních materiálů, a někteří mnozí mají nedostatky, jiné jsou příliš obsahové.

Odpovědi nebo Vaše případné dotazy lze také poslat na následující email:

prestizucitele@seznam.cz

Děkuji za Váš čas.

Milan Rudolf ml.